

Utorak, 7. septembar 2004.

Svedok Smilja Avramov

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Ovoga jutra počinjemo sa saslušavanjem svedoka Odbrane. Gospodine Kej (Kay), ispitivaćete svedoke u vašoj novoj ulozi kao dodeljeni advokat koga je imenovao Sud,.

ADVOKAT KEJ: Hvala vam, časni Sude. Prvi svedok koga ću da ispitam je profesorka Avramov. Profesorka Avramov je danas došla na Sud, a sinoć mi je dala priliku da porazgovaram sa njom nekoliko sati i da prodiskutujemo uslove pod kojima je ona došla da svedoči u ovom predmetu i da da iskaz u interesu optuženog. Sa optuženim nisam imao nikakve direktne kontakte. Juče sam otišao u pritvorsku jedinicu da vidim da li bi se on sastao sa mnom u dogovoreno vreme, međutim, to se nije dogodilo. Kao ni jutros. Ipak, iz drugih izvora znam da on želi da ovde postavim zahtev u vezi sa načinom rada, koliko je meni poznato, barem za ovog svedoka, ali isto tako i modalitetima ispitivanja svedoka: "Optuženi može uz dozvolu Pretresnog veća da nastavi aktivno da učestvuje u vođenju dokaznog postupka, što uključuje, kad je to prikladno, ispitivanje svedoka nakon što advokat koga je dodelio Sud završi sa svojim ispitivanjem." Sudeći po informacijama koje sam indirektno dobio od optuženog, on želi da ja od Suda zatražim da on prvi ispita ovog svedoka, a onda, verovatno, ne mogu sa sigurnošću da tvrdim da li je to njegova želja, jer sa njim nisam o tome direktno razgovarao, i sve druge svedoke. Svakako, to sada mogu da zatražim za ovog sve-

doka. Dakle, to je moj prvi zahtev ovoga jutra koji se odnosi na prvog svedoka, pre nego što uđe u sudnicu.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, dajte mi jedan trenutak da tačno shvatim šta ste rekli. Kažete da ste pokušali da komunicirate s optuženim, ali da u tome niste uspeli?

ADVOKAT KEJ: Tako je.

SUDIJA ROBINSON: Recite nam precizno zašto niste uspeli?

ADVOKAT KEJ: Optuženi je odbio da se vidi sa nama. Postoji jedan kanal preko koga mi očigledno možemo da komuniciramo, a to je Sekretarijat (Registry) ovog Suda, putem koga možemo da se dogovorimo o stvarima. Dakle, juče sam otišao u pritvorsku jedinicu u prethodno dogovoreno vreme, nadajući se da će optuženi da se sastane s nama kako bismo razgovarali o svim pitanjima, međutim, to nije bilo uspešno. Ista stvar se i jutros dogodila.

SUDIJA ROBINSON: Dok ste to radili, vi ste, naravno, postupali po nalogu Pretresnog veća jer vam je Pretresno veće reklo da morate da pokušate da dobijete uputstva od optuženog. Ukoliko vas razumem, vi kažete da je optuženi odbio da vas vidi?

ADVOKAT KEJ: Tako je. Zbog toga nisam uspeo da ispunim nalog Pretresnog veća.

SUDIJA ROBINSON: Hajde da se pozabavimo zahtevom koji ste postavili u ime optuženog. S pravom ste se pozvali na paragraf 2 naloga Pretresnog veća. Glavni razlog zbog kog vas je Pretresno veće postavilo za advokata optuženom je što, po savetu lekara, optuženi nije sposoban sam da se brani. Iz tog razloga bilo bi u suprotnosti sa nalogom kad bi Pretresno veće, ma i u prvoj fazi izvođenja dokaza Odbrane dozvolilo optuženom da započne glavno ispitivanje. Mi to ne isključujemo, ali u svakom slučaju nećemo da

razmatramo mogućnost da optuženom dozvolimo da započne glavno ispitivanje tih svedoka. Ali možemo, kad to bude prikladno, da razmotrimo mogućnost da optuženi postavlja pitanja nakon što vi završite sa glavnim ispitivanjem. To je stvar koju će Pretresno veće da razmotri od slučaja do slučaja.

ADVOKAT KEJ: U redu. Ja sam zahtev podneo i više ništa u vezi sa tim ne mogu da uradim.

SUDIJA ROBINSON: Tako je. Pozovite svog prvog svedoka.

ADVOKAT KEJ: Profesorka Avramov.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson (Robinson), ja želim da kažem da ste vi meni oduzeli pravo na odbranu i stavili je u ruke gospodina Keja koji mene ne zastupa. On zastupa vas. Ja sa gospodinom Kejom ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, nećemo ponovo da imamo debatu o onome o čemu su već donete odluke. Niti to volim, niti ću to da dozvolim. Ukoliko imate da kažete nešto novo, onda recite, ali ne želim ponovo da slušam iste reči. Ukoliko imate neki novi argument, iznesite ga i to brzo, molim vas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, odbrana preko nametnutog advokata je najobičnija pravna fikcija. Ja insistiram da mi vratite moje pravo na odbranu koju ste ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim. Već ste istakli da ćete da se žalite povodom te odluke. Imate apsolutno pravo da to učinite, a sada, gospodine Kej, vaš prvi svedok.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodin Robinson ...

SUDIJA ROBINSON: Neću više da vas slušam po tom pitanju.

ADVOKAT KEJ: U tom slučaju, časni Sude, pozivam profesorku Avramov.

SUDIJA ROBINSON: Molim svedoka da pročita svečanu zjavu.

SVEDOK AVRAMOV: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA ROBINSON: Molim vas, sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: ADVOKAT KEJ

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Gospodo Avramov, hvala vam što ste danas došli da svedočite. Ja znam da vi govorite engleski, kao i BHS, tako da možete da svedočite na jeziku koji vam odgovara.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Želela bih da govorim na engleskom, izvinjavam se, na srpskom.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Na srpskom?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, tako je.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Oprostićete mi što ću da vas ispitujem na engleskom, ali poštujem činjenicu da vi više volite da govorite na svom maternjem jeziku.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: U redu.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Profesorko Avramov, kažite, molim vas Sudu prvo nešto o vama. Vi ste profesor univerziteta, profesor prava. Da li je to tačno?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da. Bila sam 40 godina profesor Pravnog fakulteta u Beogradu. Penzionisana sam, ali s vremena na

vreme predajem na postdiplomskim i diplomskim kursevima, u Beogradu, naravno. Ne znam šta vas interesuje iz moje biografije. Ja sam studirala, davno, pre Drugog svetskog rata. Studirala sam na velikim evropskim univerzitetima. Imala sam čast da imam izuzetne profesore, poput jednog Hansa Kelzena (Hans Kelsen), Švarcenbergera (Schwartzenberger) koji mi je bio mentor na *master degree* u Londonu (London), a doktorirala sam, PhD sam dobila, imam i *doktor iuris*, ali sam PhD dobila na beogradskom Pravnom fakultetu. Odbranila sam jednu disertaciju iz pravne filozofije. Radila sam kao profesor. Tokom moje karijere postala sam šef katedre za međunarodno pravo i međunarodne odnose na Pravnom fakultetu u Beogradu, gde sam bila sve do mog penzionisanja. Bila sam, takođe, gotovo 20 godina direktor "Instituta za međunarodno pravo", takođe, na Pravnom fakultetu u Beogradu. Jako aktivna sam bila u pravničkim udruženjima u Beogradu i u međunarodnim. Bila sam predsednik jugoslovenskog udruženja za međunarodno pravo a 1980. godine izabrana sam za predsednika "International Law Association" (Udruženje za međunarodno pravo). 1968. godine sam izabrana za predsednika "International Confederation for Peace and Disarmament" (Međunarodna konfederacija za mir i razoružavanje), isto sa sedištem u Londonu, a takođe sam bila u izvršnom odboru "Svetskog udruženja za borbu protiv nuklearnog rata i nuklearnog naoružanja" (World Association for Struggling Against Nuclear War and Nuclear Armament). Učestvovala sam na mnogim međunarodnim skupovima od, ovde da pomenem, Haga (The Hague), preko Londona, Njujorka (New York), Japana (Japan), Tokija (Tokyo), Nju delhija (New Delhi) i tako dalje. Objavila sam ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, profesorka. Gospodine Kej, želim nešto da vas pitam. Sasvim je jasno da je svedokinja odlično kvalifikovana, međutim, primećujem da ona nije nije došla da svedoči kao ekspert.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Tako je. Ona je imala jednu specifičnu ulogu u događajima o kojima ćemo upoznati Sud, nakon što je svedokinja rekla osnovne podatke o sebi. Profesorka, vi ste, takođe, bili i pravni savetnik u Ministarstvu inostranih poslova u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja sam dugi niz godina bila član pravnog saveta Ministarstva spoljnih poslova. Da, to je tačno. U svojstvu šefa katedre za međunarodno pravo uobičajeno je bilo da šef katedre bude i član pravnog saveta Ministarstva spoljnih poslova. Jeste bila sam, ja mislim, više od 15, 16, možda i 20 godina.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Samo da pomenem još jednu stvar iz vaše karijere. Jedan od vaših studenata prava bio je i gospodin Milošević. Vi ste bili njegov profesor pre više godina?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Tačno. Da, gospodin Milošević je diplomirao na Pravnom fakultetu i kao profesor imala sam kontakta. Bio je odličan đak i ispoljavao je veliki interes, posebno za međunarodno ekonomsko pravo. Imao je jednu crtu, ono što bi se engleski reklo, *intellectual curiosity* (intelektualna znatiželja). Uvek je posle mojih predavanja postavljao pitanja, uvek je tražio dodatna objašnjenja.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Nakon što je gospodin Milošević završio studije, kada ste ga sljedeći puta sreli u vašem profesionalnom životu? U kom periodu je to bilo?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Vrlo je teško, ali pokušaću da se prisetim. Gospodin Milošević je dolazio na fakultet. U biblioteci je uzimao knjige i nakon što je diplomirao i sretali smo se uvek u jednom srdačnom i prijateljskom tonu, onako kako dolikuje odnosu profesora i bivših đaka. Ja, posle toga, nisam imala kontakta sve do onog trenutka kada me je gospodin Milošević pozvao. To je bilo krajem marta 1991. godine i kada me pozvao da učestvujem u preliminarnim pregovorima na jednoj visokoj intelektualnoj osnovi sa kolegama iz Hrvatske, da bi se sagledala, u stvari, pozadina ili bolje rečeno, posledice krize koja je uveliko zahvatila Jugoslaviju. Ako vas

interesuje, možda bi to bilo od značaja, u stvari, od značaja za dalji ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li ste ikada bili član neke od njegovih političkih stranaka?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne. Vidite, ja sam jedno kratko vreme bila član komunističke partije. Bila sam isključena iz partije i posle nikad više nisam ni u jednu partiju ... A to je bilo sedamdesetih godina kad sam napustila partiju i nikad više nisam ni u jednu partiju ušla. I kad me je gospodin Milošević pozvao, ja sam mu to rekla da ja nisam član ni jedne partije. Kaže: "A zar to ima ikakvog značaja." To su bile njegove reči. Ja kažem: "Znate, treba da prečistimo neke stvari, ja nisam i nemam nameru da ulazim u politički život, utoliko pre što u mom životu nikad nisam imala političkih funkcija." Ali on mi je ponovio: "To uopšte nije bitno. Ja vas nisam zvao u tom svojstvu. Mene interesuje vaše stručno znanje i smatram da u ovom kritičnom trenutku naše zemlje vaša bi pomoć mogla biti od koristi." Kada smo raspravljali koja je to korist, a šta konkretno, on mi je rekao: "Pa zar vam nije jasno da se nalazimo u teškoj krizi. Zemlja da je u teškoj krizi. Ja kažem: "Kako da ne. Vi vrlo dobro znate da sam objavila nekoliko vrlo, vrlo kritičkih članaka. A ne samo to. Objavila sam 1987. godine jednu knjigu pod nazivom "Kontrola spoljne politike". Bila sam vrlo iritirana u svojstvu člana, upravo, pravnog saveta Ministarstva spoljnih poslova, gde sam došla do zaključka, tamo su bili predstavnici svih federalnih jedinica i ne znam koliko znate ili koliko ste upoznati sa našim ustavom, odnosno sa ustavom koji je tada bio na snazi ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: ... i samo dozvolite ...

SUDIJA ROBINSON: Mogu li da vas zaustavim? Mogu li da vas zamolim da odgovarate na pitanja koja vam postavlja advokat. Ima i

jedno pitanje koje ja želim da vam postavim. Pomenuli ste da ste bili izbačeni iz komunističke partije.

SVEDOK AVRAMOV: Da.

SUDIJA ROBINSON: Iz kog razloga?

SVEDOK AVRAMOV: Pa, znate, bila sam nedisciplinovana. Bili su potpuno u pravu kada su me isključili. Glasala sam protiv odluka koje su bile donete. Svaka partija zahteva partijsku disciplinu. Ja sam vrlo nedisciplinovan čovek, pomalo individualista. Možda ... I to su bili razlozi. Znate ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, izvolite

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Hvala, časnii Sude. Vi ste pre 1991. godine obavili jedno istraživanje tokom kog ste posmatrali kako se jugoslovenske republike postavljaju prema svojim inostranim poslovima, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, upravo to sam htela da vam naglasim. Naravno, kao član pravnog saveta da sam došla u posed mnogih dokumenata jer smo raspravljali o pojedinim vidovima spoljne politike. Ja sam tada došla do zaključka da svaka republika ima svoju spoljnu politiku, da mi idemo ka dezintegraciji jednoj i to sam skrenula pažnju i u samom savetu. Pisala sam nešto ... I onda sam sela i napisala jer me je to užasno iritalo i napisala sam tu knjigu "Kontrola spoljne politike" u kojoj sam podvukla da mi nemamo kontrole spoljne politike, da mi nemamo čak ni jedinstvenu spoljnu politiku više, da, naime, spoljna politika se račva u šest federalnih jedinica. To je bilo osnovno i ukazala sam ne samo to, nego na zloupotrebe do kojih je došlo od strane pojedinih federalnih jedinica jer Ustav omogućava federalnim jedinicama na lokalnom nivou, izvesno ono što u engleskom "nezaljučenje ugovora", to ne, to zabranjuje. Ali ono što se u engleskom jeziku naziva "contracts" (ugovori), da su te vrste sporazuma mogle zaključivati.

Međutim, u slučaju Hrvatske, posebno u slučaju Hrvatske i Slovenije, tu je došlo do velikih odstupanja i ja sam to u toj knjizi obradila. Ona je bila podvrgnuta kritici, smatrali su da idem suviše daleko u kritici spoljne politike naše, ali to je to.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: I u martu 1991. godine Jugoslavija je bila u krizi zbog pitanja secesije Slovenije i Hrvatske, što se nalazilo u žiži političkog života.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nije još došlo tada do secesije. Kriza se očitovala da su, recimo, Slovenija i Hrvatska jednostavno odbijale da poštuju savezne zakone i odricale su to. Dakle, pošlo se ... Sem toga, pojedine ilegalne organizacije ... Ja sam vam predočila jedan samo papir, to je naslov bio, to je naslovna strana jednog ilegalnog časopisa. Naime, moram da vam kažem da je Jugoslavija bila na izvestan način u krizi od 1945. godine do 1990. godine. Da, u izvesnom smislu Jugoslavija je bila na ivicama, često puta, građanskog rata. Uzrok toga je bio otpor, veliki, odnosno, protest. Jedna vrlo specifična situacija se odvijala. Kao što znate, mi smo na teritoriji Jugoslavije imali oslobodilački rat i posle rata jedan ... Na teritorije Hrvatske bila je formirana, takozvana, Nezavisna Država Hrvatska pod protektoratom nacističke Nemačke (Germany) i ogroman broj nacistički orijentisanih Hrvata je emigrirao. Oni su odmah od 1945. godine organizovali svoje ilegalne grupa, a kasnije te ilegalne grupe su pretvorene u terorističke organizacije. Moram da vam kažem da je između 1945. godine i 1980. godine protiv Jugoslavije izvedeno ... Ta teroristička organizacija Hrvatske koja je, kasnije, 1991. godine ušla u Hrvatsku i vodila gotovo glavnu reč, da je protiv Jugoslavije izvršeno 400 terorističkih akata. Vi ste, možda se poneko seća ubistva naših ambasadora, na primer ambasadora Rolovića u Štokholmu (Stockholm). Ne znam da li se sećate kidnapovanja aviona jugoslovenskog koji je pao iznad Čehoslovačke (Czechoslovakia) i gde su svi izginuli. Znate, o Lockerbiju (Lockerbie) se toliko pričalo, a o terorističkim aktima protiv Jugoslavije se prelazilo ćutke, da. Bomba je eksplodirala u ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Zamolio bih vas da nam kažete nešto u kontekstu 1991. godine, pre otpljenja Slovenije i da nam kažete nešto o ulozi koju vam je ponudio predsednik Milošević u tom periodu. Kakva je bila njena svrha?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja sam, ovo što sam vam iznosila, iznosila da biste sagledali kontinuitet jedan koji postoji. Bez tog kontinuiteta ne može se shvatiti sve ono što se događalo 1991. godine i kasnije. Ali, da se vratim na ovo što ste me pitali. Gospodin Milošević mi je rekao: "Mi se nalazimo u jednoj teškoj krizi. Došao sam na ideju da bi bilo vrlo dobro da nezavisni intelektualci iz Srbije, zajedno sa nezavisnim intelektualcima iz Hrvatske, jer centralno pitanje je bilo srpsko-hrvatski odnosi, centralno pitanje je bilo između Zagreba i Beograda. Ono se proteže kroz celu istoriju Jugoslavije, "da razmotrite eventualne", naglašavam, "eventualne posledice razaranja Jugoslavije". Ja sam mu tada rekla, pošto sam ja radila moj *research* (istraživanje) baš, upravo, pre tih godina, između 1980. i 1985. godine, mada i ranije, u vojnom arhivu u Rimu (Rome), u vojnom arhivu u Frajburgu (Freiburg), u Nemačkoj, u državnom arhivu u Bonu (Bonn) i u *Public Record Office* (Kancelarija za javna dokumenta, Arhiv) u Londonu, takođe u Vašingtonu (Washington). Radila sam moj *research* za knjigu koju sam objavila, a koja nije smela biti objavljena. Bila je zabranjena i konačno je bila objavljena 1989–1990. godine i nosi naslov "Genocid u Jugoslaviji u svetlosti međunarodnog prava". Ta knjiga je prevedena i na engleski. Nadam se da je imate. Pošto sam radila u tim arhivima, ja sam gospodinu Miloševiću tad u razgovoru izložila dve stvari. Moram da priznam, danas mi je žao, jedna moja teza je u celosti potvrđena, na žalost, druga nije. Doživela je potpuno suprotno. Ova koja je potvrđena, da najpre ... Ja sam mu izložila da sam pratila od početka ilegalni pokret, takozvanog, "Hrvatskog oslobodilačkog pokreta" od 1945. godine na ovamo i sve transformacije tog pokreta. Da su oni otišli jako daleko, da imaju duboke korene u zemlji i to imaju korene u samoj komunističkoj partiji i u vrhu komunističke partije. Taj ilegalni pokret je imao duboke korene u Americi (United States of America), u Nemačkoj, ali njihova okolnost je bila

da su se oni infiltrirali u razne službe kao antikomunistički pokret. Međutim, tu je velika varka bila jer taj pokret je istovremeno radio na dve linije: i na liniji Moskve (Moscow) i na liniji Vašingtona. Njihova teza je bila "steći nezavisnost bez obzira, pomoću komunista ili nekomunista. Jugoslavija mora da umre. Jugoslavija mora da nestane, da li pomoću boljševika ili pomoću kapitalista, nama je svejedno". To je bila njihova osnovna teza. Ja sam iznela to i rekla sam gospodinu Miloševiću da mi se čini, bila sam skeptik ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, nešto bih vas zamolio. Vaša knjiga "Genocid u Jugoslaviji", koju još uvek nisam imao sreću da pročitam, kažete mi, koji period ona pokriva? Na koji period se odnose ti akti genocida koje pominjete?

SVEDOK AVRAMOV: Odnosi se na period od 1941-1945 godine, ali praćenje ilegalnog pokreta, i kasnije. I pošto mi se tek 1980. godine pružila mogućnost da štampam tu knjigu, a ja sam je priredila mnogo ranije za štampu, međutim, genocid je bio tabu tema i o njoj se nije moglo govoriti. Ako niste, ja ću biti slobodna da vam je pošaljem, englesko izdanje. O njoj se nije moglo ... Tako da sam ja, onda kada mi se pružila prilika i kada je došlo do znatnog jednog liberalnijeg režima i kad se moglo to objaviti, ja sam, onda, jednu malu dopunu izvršila, pošto sam pratila sve to. Tako da sam obuhvatila ilegalne pokrete u tom periodu, sve do izbijanja naše krize i ona pokriva i taj period.

SUDIJA ROBINSON: Hvala lepo. Vidim da svedok ... Profesorka, samo trenutak. Vidim da nam ovaj svedok sada opisuje istorijsko-pravni kontekst u kom su se događaji desili i zbog toga vam dajem dodatnu širinu u ispitivanju ovog svedoka.

ADVOKAT KEJ: Hvala vam, časni Sude. Postoje određene specifičnosti koji potiču iz 1991. godine i koje su se nastavile i profesorka je želela da o tome obavesti Pretresno veće i da, zapravo, da dop-

unsku informaciju o tome kako je došlo do njenog uključivanja u događaje koji su se dogodili.

SUDIJA ROBINSON: Da.

SUDIJA BONOMI: Gospodine Kej, odgovor ovog svedoka se u potpunosti udaljio od vašeg pitanja. Pitanje koje ste ostavili se ticao komunikacije između gospodina Miloševića i profesorke. To je bilo jedno vrlo relevantno pitanje sa kojim treba početi odgovor. Bio bih vrlo zahvalan ako bi se ovo pitanje nastavilo sobzirom da se ono direktno odnosi na ponašanje okrivljenog u jednom određenom vremenu, a tokom događaja, koji nas interesuje.

ADVOKAT KEJ: U redu, časni Sude.

SVEDOK AVRAMOV: Ako dozvoljavate ...

SUDIJA ROBINSON: Samo trenutak, profesorka. Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Želeo bih da dam jedan kratak osvrt. Tužilaštvo je dokaze o kontekstu iznosilo isključivo preko svedoka veštaka. Mi smo isprva mislili da će se ova svedokinja pojaviti u svojstvu eksperta koji će dati ekspertsko viđenje, ali smo od saradnika okrivljenog dobili obaveštenje da će ona, zapravo, da govori samo o činjenicama. Ja nadalje neću da prekidam svojim komentarima, ali vas molim da imate ovo na umu jer možda neću biti u mogućnosti da se bavim sa svim ovim činjenicama na sveobuhvatan način, tokom unakrsnog ispitivanja.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, molim vas da ovo imate na umu. I ranije sam sa vama razgovarao o tome da ovaj svedok ovde nije došao u svojstvu svedoka veštaka. Da ona jeste ovde u svojstvu takvog svedoka, onda bi trebalo da pripremi izveštaj koji bi se podelio svim stranama, i Tužilaštvu i Sudu, da bi Tužilaštvo imalo

mogućnost da pročita izveštaj kako bi se adekvatno pripremio za unakrsno ispitivanje.

ADVOKAT KEJ: Da, časni Sude. Razumeo sam, ali svedokinja nam je govorila o tome kako je došlo do toga da joj se 1991. godine obrati predsednik Milošević i onda je dodatno objasnila određene okolnosti koje su tome prethodile. Tu, naravno, ima i drugih elemenata, ali bar, što se tiče njene uloge, to se na to odnosilo.

SUDIJA ROBINSON: Molim vas da je uputite na konkretno pitanje, o čemu je govorio sudija Bonomi (Bonomy).

ADVOKAT KEJ: U redu.

SUDIJA ROBINSON: I potrudite se, kako bismo rekli u precedentnom pravu, da kontrolišete svedoka.

ADVOKAT KEJ: U redu, časni Sude. Dozvolite mi da za trenutak zadržim širi pristup.

SVEDOK AVRAMOV: Ako mi dozvoljavate ...

ADVOKAT KEJ: Izvinite ...

SVEDOK AVRAMOV: Ovo su sasvim konkretne činjenice koje ja želim da iznosim od bitnog značaja i u kontekstu onoga o čemu sam sa gospodinom Miloševićem razgovarala i ovaj deo mog izlaganja se obistinio 1991. godine i naknadno. Šta se nije obistinilo? Šta sam rekla gospodinu Miloševiću tad? Bez obzira na sve negativne strane koje nas čekaju u odnosu na te subverzivne terorističke pokrete koje mi imamo, a za koje je Generalštab marta meseca već rekao, suočeni smo sa istim neprijateljima kao i 1941. godine. Prema tome, o tome moramo voditi računa. Šta sam rekla što se nije obistinilo? Uveravala sam gospodina Miloševića da Ujedinjene nacije (United Nations) ni pod kojim uslovima neće priznati secesiju.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Profesorka, molim vas da samo odgovorita na moja pitanja, a mi ćemo da dođemo do ovih drugih tema kroz moja pitanja jer, vi sigurno znate, ovo je veoma važno za pitanje lične krivične odgovornosti gospodina Miloševića. Mi ćemo se, dakle, osvrnuti na ta konkretna pitanja, a dotaći ćemo i neka generalna pitanja. Dakle, u martu 1991. godine su vas zamolili da učestvujete u pregovorima sa intelektualcima iz drugih republika. Koja je bila svrha tih pregovora?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Samo iz Hrvatske.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Samo sa intelektualcima iz Hrvatske? Nije bilo intelektualaca iz Slovenije u martu 1991. godine? Je li tako?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Samo iz Hrvatske, samo iz Hrvatske.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dakle, koja je bila svrha tih razgovora, bar sa tačke gledišta razgovora koji je imao gospodin Milošević sa vama?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Upravo sam vam maločas rekla. Gospodin Milošević je želeo da se predoči i drugoj strani i javnosti kakve bi bile strašne posledice eventualnog razaranja Jugoslavije i da ... Otuda je kompozicija sa naše i hrvatske strane bila da pokrije četiri bitna područja naše politike. Ja sam bila zadužena za međunarodno pravo, bio je jedan ekonomista koji je pokrivaio ekonomske odnose i posledice ekonomske krize u slučaju, zatim političke posledice i ustavne. Tako da su i sa srpske i sa hrvatske strane bili stručnjaci različitog profila. Kad sam ... Gospodin Milošević ... Reakcija gospodina Miloševića je bila izuzetno značajna. Pošto sam vrlo dramatično, možda i previše, ali ne verujem, jer bila sam, znam da sam bila iritirana svim onim što se događa u Jugoslaviji i rekla sam jednog trenutka gospodinu Miloševiću: "Bojim se da je sve to uzaludno sada. Zar ne vidite kuda ide politika rukovodstva zemlje. A on mi je mirno na to odgovorio: "Ja apelujem da ostanete i da uđete u sastav. Kada budu ta gospoda ili ti drugovi, kako je tad nazvao, "saznali kako su teške posledice, doći će k pameti i proći će ih taj fanatizam ka nekoj nezavisnosti. On je imao, ja bih rekla ... Na neki

način on je bio opsednut jednom idejom da Jugoslavija mora biti sačuvana. I to je bila tema našeg razgovora i njegov apel: "maksimalnu toleranciju". I moram da vam kažem da je maksimalna tolerancija ... Mi smo izuzetno kolegijalno, prijateljski, vrlo argumentovano pregovarali. Ali, ako mi dozvolite, moja je dužnost da vam to kažem. Ovde je svedočio gospodin Mesić i dva puta me je pomenuo. To je gola laž što je rekao. Ja sam slušala to na televiziji. On je inputirao da smo mi na tim sastancima, po direktivi gospodina Miloševića i Tuđmana, povlačili linije Bosne i granične linije kako će u budućnosti izgledati. Molim vas, to je notorna netačnost. To je laž. Jesmo razgovarali i o granicama, da. Ja sam, upravo, imala tu dužnost. Ali, znate u kom smislu? U slučaju secesije, šta, u kojoj se situaciji nalaze federalne jedinice? Da li će baza budućih granica biti revolucionarne tekovine, to jest, odluke "Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije", to će reći vrhovnog organa "Komunističke partije Jugoslavije", koji je doneo odluku u toku revolucije još, da se formira šest republika i to da budu formirane, odnosno ... U stvari granice tih republika su odgovarale podelama i konstrukciji "Komunističke partije". Tako su bile ... Dakle, da li to može biti baza za buduće granice, što sam ja osporavala i tvrdila sam da postoje samo jedne granice međunarodno priznate, a to su multilateralni ugovori zaključeni posle Prvog svetskog rata između, 1919. godine i 1923. godine. Delimitacija je konačno izvršena 1926. godine sa Albanijom, ali to nije sad u ovom trenutku bitno. Ja sam tvrdila da samo ti međunarodni ugovori mogu biti baza budućih granica, s čime se hrvatska strana nije složila. Moja teza je bila da je Evropa (Europe) krenula, i svet, ka jednom novom pravcu u kome je osnovni princip *status quo ante*, što će reći, vaspostavljanja stanja pre revolucije. Poništaj revolucionarnih tekovina. Dakle, legitimitet tih, takozvanih, država, jer oni su imali samo, i dan danas imaju, samo revolucionarni legitimitet. Oni pravni legitimitet nemaju, jer ni u jednom međunarodnom ugovoru nisu priznate granice. A kao što znate, priznanjem se ne mogu formirati granice. To je notorna ... To je jedinstven stav u nauci. Dakle, to je vanpravno regulisano posle toga, ali da se vratim. Na toj bazi su bili naši razgovori tokom onih

sesija koje smo imali uvek na različitom mestu, šta može biti baza budućeg, budućih granica. Ja sam se tada pozvala na odluku Vrhovnog suda Kanade (Supreme Court of Canada) koji je vrlo, u vezi Kvebeka (Quebec), koji je rekao, pre svega, Kanada (Canada) se ne može, Kvebek se ne može jednostrano otepeti bez saglasnosti ostalog dela. Drugo, granice ostaju otvorene. I mi smo, to je bila početna baza naših pregovora, ukoliko dođe ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Mogu li da vas prekinem samo za trenutak zato što ovde dodirujemo jedno drugo pitanje koje je uključeno u navode protiv gospodina Miloševića. Navodi se da je on pokušao da uspostavi Veliku Srbiju, da je njegova politika i strategija bila usmerena ka tome da se stvori Velika Srbija u tom regionu. Da li se to uklapa sa nekim od instrukcija koje ste dobili od njega, diskusijama koje ste imali sa njim i bilo ko drugi u vašem timu? Da li je to, uopšte, bio njegov cilj?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, nikada, nikada to nije bio. No, ja bih vam savetovala, gospodo, ima nešto jače od moje reči, ima nešto jače od reči svih svedoka. Postoje tri knjige. Jednu je napisao gospodin Alija Izetbegović. Nosi naziv "Islamska deklaracija". Drugu je napisao gospodin Tuđman, gde je izložio na 500 strana svoje ideološke poglede i svoju viziju budućnosti. Ima knjiga gospodina Miloševića, objavljena 1989. godine, koja je prevedena na francuski, ako se dobro sećam, glasi naziv "Les Annees Decisives", je l' tako bilo? To jest, "Godine krize", gde je upravo izložio ... Ne možete zamisliti gospodina Miloševića, čitav njegov idejni sklop, ako ga ne postavite u kontekst te Jugoslavije u kojoj je on studirao, bio na određenim položajima i žarko se borio ... Za njega van Jugoslavije nije postojalo ništa. On je, čak, u Srbiji optuživan da suviše ide na onu parolu koja je kod nas važila posle rata "bratstvo-jedinstvo" i optuživali su ga: "još uvek ste na toj tezi 'bratstvo-jedinstvo' sa ostalim narodima u zemlji a ti narodi ispoljavaju ratničke i, u stvari, militarističke ambicije, hoće razaranje zemlje" i tako dalje. Sem toga, znate, ima još jedna stvar. Uvek nas je gospodin Milošević opominjao i, konačno, još jedna ... Mislim da je to najbitnije, da su počeli

teroristički akti, individualni teroristički akti. Rećiću vam jedan gde sam ja bila prisutna. Radilo se drugog dana nakon objavljivanja secesije od strane Slovenije. "Slovenačka garda" je poubijala sve graničare koji su bili na granici. U Jugoslaviji su, znate, Srbi, odnosno regruti iz Srbije služili vojsku u Sloveniji, slovenački regruti u Srbiji ili u Bosni i tako dalje, uvek je bilo u različitim ... Kada se to dešavalo, ta prva zverstva, gospodin Milošević je bio taj koji je uvek isticao da moramo umiriti javnost: "To su uradili pojedinci, zlikovci, nemojmo optuživati Sloveniju, ni Slovence, nemojmo uznemiravati javnost. Mi moramo da održimo tolerantne odnose sa ostalim republikama. Nikada, nikada gospodin Milošević ... Ne Velika Srbija, to je, znate, za nas koji živimo tamo i koji smo svedoci, to je, blago rečeno, smešno.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kada je sukob u Sloveniji otpočeo, da li ste vi bili sa gospodinom Miloševićem i generalom Kadijevićem i da li ste sa njima razgovarali o tome šta se događa?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Kao što sam vam rekla, mi smo ... Pregovori koji su vođeni na bazi tih grupa intelektualaca hrvatskih, mi smo izuzetno lepo sarađivali. Imali sastake, povremeno, u različitim mestima i odjedared dobijemo, baš smo se spremali, bili smo kod gospodina Miloševića kad je ušao sekretar njegov da nam kaže: "Ne, ne idete, a mi smo se spremali da idemo na avion, na aerodrom. Gospodin Tuđman je javio da prekida svake pregovore, da. Tako je to prestalo i tek je kasnije oformljena ta komisija za pregovore sa Evropskom zajednicom (European Community) i ja sam na poziv predsednika Miloševića bila uključena u taj pregovarački tim odmah od početka. Međutim, bez obzira ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, molim vas da se usredsredite na pitanje koje vam postavlja advokat, a to je da li ste bili prisutni i da li ste diskutovali o onome šta se događalo sa gospodinom Miloševićem i generalom Kadijevićem? Molim vas, dajte kratak odgovor.

SVEDOK AVRAMOV: Pa, upravo sam to htela da vam kažem, ali da vam objasnim na koji način. Nisam ja upala slučajno ovde ili tamo.

Da, to je bio jedan kontinuirani kontakt koga smo imali i naravno da sam diskutovala vrlo mnogo sa gospodinom Miloševićem i zvanično i nezvanično o tim pitanjima. Da, jesam.

SUDIJA ROBINSON: Da. Izvolite, gospodine Kej.

SVEDOK AVRAMOV: Dozvolite, sa gospodinim Kadijevićem samo onda kada je on slučajno dolazio po službenoj dužnosti da informiše ili kada su bili neki širi sastanci, inače, nisam imala individualni kontakt sa gospodinom Kadijevićem, ali on je bio član delegacije i zajedno smo putovali uvek ovde u Hag, onda 1991. godine posle ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dakle, sad ste opisali kontekst, ali ono što nas interesuje je kakav je bio stav gospodina Miloševića u trenutku kad je otpočeo sukob u Sloveniji? Kako je on objasnio svoj stav?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodin Milošević je tražio i dalje kontakte i da nastavimo, po svaku cenu, pregovore sa Slovencima. Naime, kada su oni proglasili otcepljenje, Vrhovni sud Jugoslavije i savezna Skupština poništili su te akte kao protupravne. Međutim, nakon što je Slovenija prešla u oružanu akciju protiv Jugoslovenske narodne armije, stav gospodina Miloševića je bio "moramo pregovarati, ali, da vidimo, po mom mišljenju granice ostaju otvoreno pitanje". To je njegov stav bio. Ali, u svakom slučaju, sprečiti po svaku cenu krvoproliće. To je bio njegov vrlo čvrst stav. Nikada, molim vas, ratna opcija za vreme ovo nije dolazila u pitanje. Samo dozvolite da vam još jednu stvar kažem. Gospodin Milošević se našao između čekića i nakovnja. U Hrvatskoj, nakon tih zverstava, jer preko toga se prešlo, velika zverstva su izvršena i u Sloveniji nad Armijom. Do koje mere je to išlo, mogu da vam kažem da je niz samoubistava visokih oficira bilo koji nisu želeli, jer su bili podvrgnuti užasnim mukama. To su činjenice i postoji dokumentacija o tome. Kad je došao nalog, samo još jednu stvar, vi previđate ulogu gospodina Miloševića. U to vreme na čelu države je bio gospodin Mesić, a premijer je bio gospodin Marković, takođe Hrvat. Dakle, savezna vlast je bila kompletno u rukama Hrvata. Gospodin Miloše-

vić je bio samo na terenu Srbije. Dakle, on nije imao totalno nikakvog ... Imao je, naravno, uticaj da, toliko kad se nađu i kad ima sastanak na vrhu, da iznese stavove svoje ili stavove Srbije, ali on nije odlučivao o tome. Nalog da se uputi armija u Sloveniju ili bolje rečeno, izvinite, pojačanje armije u Sloveniju, je izdao gospodin Marković kao premijer, ali ono što je bila tragedija da je upućena mladost, da tako kažem, mladi regruti, nedovoljno obučeni vojnici i to bez naoružanja i oni su bili izloženi nemilosrdnom uništavanju u Sloveniji. Ja imam masu primera, ne želim da vas time opterećujem ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Sada želim da vas pitam o JNA. Vi ste to pitanje spomenuli. Da li se tokom vaših razgovora sa Hrvatima postavljalo pitanje pozicije i budućnosti JNA i, recite nam, šta je vama i drugima u toj komisiji po tom pitanju rekao gospodin Milošević? Koja je to politika bila vama preneti u vezi s time?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znao, pozicija gospodina Miloševića u odnosu na JNA nije bila ni malo različita od pozicije koju je negovao svaki Srbin, a to je da je armija uživala veliki autoritet. To je tradicija bila srpska još iz turskog vremena i armija je uživala ne samo autoritet, poštovanje, duboko poštovanje, pa je i gospodin Milošević takav stav imao prema armiji, u načelu. Ali on nije komandovao armijom. Ali to jeste bio stav poštovanja jednog ... I danas ćete u Srbiji naći, naići na takav jedan stav prosečnog Srbina. Armija je, na neki način, bila svetinja pred kojom se ... Zahvaljujući ulozi koju je imala armija tokom Balkanskih ratova, Prvog i Drugog svet-skog rata i tako dalje ... Tako da vam je to situacija.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kada ste sa hrvatskom delegacijom razgovarali šta se događalo, rekli ste nam da se razgovaralo i o granicama i teritorijama u budućnosti. Recite nam da li je vaša delegacija sa hrvatskom delegacijom razgovarala i o poziciji JNA i o tome šta bi trebalo da se uradi sa JNA? U to vreme to je bila četvrta najveća vojska u Evropi.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, u pravu ste. Ali mi nismo o

tome raspravljali, a zašto, odmah ću vam reći. Opet moram da se vratim na naš društveni sistem. I armija je bila, u izvesnom smislu, decentralisana, jer je svaka federalna jedinica imala svoje komandno područje, a, sem toga, na liniji te ideologije samoupravljanja je razvijena, takozvana, "Teritorijalna odbrana" koja je funkcionisala na liniji, "svi smo mi vojnici, svi mi branimo otadžbinu". To je bilo tako da su do lokalnih organa vlasti bile teritorijalne jedinice koje u datom trenutku se stavljaju pod komandu, vrhovnu, armije. Ali nismo raspravljali o armiji.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Svi ti detalji su ovde svima poznati jer su se iznosili u proteklih 300 dana iznošenja dokaza. To je materijal koji smo već pokrili, profesorka. Moje pitanje je upućivalo da saznamo da li je predsednik Milošević vama izložio neku konkretnu politiku u vezi s time, konkretne namere u vezi s time šta treba da se dogodi sa JNA?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, ne.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Sada smo došli do 25. juna 1991. godine, kada su Hrvatska i Slovenija proglasile nezavisnost, kada je ono što se smatralo krizom postalo stvarnost. Jeste li vi tada bili u kontaktu sa predsednikom Miloševićem i ako jeste, da li možete da nam kažete kakav je bio njegov stav ili politika prema tome? Sada ne govorimo o događajima koji su se dogodili kasnije, nego o tom trenutku kada se to dogodilo. Da li ste iz razgovora sa njime mogli da zaključite koje su bile njegove namere?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja sam vam napomenula, ja mogu govoriti o mom utisku i o mojim razgovorima. Gospodin Milošević se našao pritisnut sa dve strane. Prve masovne izbeglice iz Hrvatske stizale su u Beograd već jula meseca. Prvi individualni teroristički akti su, čak, 1990. godine bili, ali nakon proglašenja secesije terorizam je prešao na grupni. Razlozi su bili da su u Hrvatsku ušle emigrantske organizacije koje su ... Vojne organizacije koje su osposobljene na teritoriji Nemačke, Australije (Australia) i nekih drugih zemalja. Vrlo dobro je poznato, znate, da je tadašnja

Jugoslavija uložila niz protesta tim zemljama zbog obučavanja i zbog organizovanja terorističkih organizacija, specijalno na teritoriji Nemačke, na teritoriji Amerike, Kanade i Australije. Nemačka je, jednog trenutka, pošto su se odnosi zaoštrili, zaista zabranila i ukinula te terorističke logore koji su postojali tada i dolaskom u zemlju ...

SUDIJA BONOMI: Profesorka, dozvolite da vas prekinem. Pitanje je bilo vrlo jednostavno i ticalo se stava i namere koje je gospodin Milošević iskazao nakon što su Hrvatska i Slovenija proglasile nezavisnost? Na to pitanje mora da postoji neki jednostavniji odgovor. Ukoliko budu bila potrebna dalja objašnjavanja, bez sumnje će gospodin Kej da vam postavi potpitanje o tome. Ali meni bi bilo od pomoći kada bih prvo dobio odgovor na pitanje, a ne istorijat onoga što je dovelo do pitanja, jer inače je sve ovo bez značaja.

SVEDOK AVRAMOV: Mislim da, gospodine, nije besmisleno iz prostog razloga što ne možete shvatiti u odgovoru "da" ili "ne". To se ... Situacija koja je bila anarhična krajnje u zemlji pod pritiskom terorističkih akata i ne možete shvatiti. Stav gospodina Miloševića u jednoj rečenici je bio: "moramo pregovarati, moramo naći izlaz iz sadašnje situacije." Gospodin Milošević se tada obratio i intelektualnoj eliti Srbije sa apelom, "u zemlji je kriza, kako naći izlaz". Mi smo imali niz sastanaka u to vreme u cilju pronalaženja alternativnih rešenja. Ja imam, čak, materijale koje sam ja sama kucala na bazi onoga što smo došli do zaključka na sastancima kojima je prisustvovalao i gospodin Milošević. Pola Srpske akademije nauka, profesori univerziteta, svi smo se našli na okupu. Niko od tih koji su tada pregovarali sa gospodinom Miloševićem, koji je mnogo više očekivao od nas da kažemo kako izaći iz te situacije, nego što je on nama ... Tako da je potpuno pogrešan stav da je tu bila jedna jedina ličnost, a to je, konkretno, Slobodan Milošević, koji je o svemu odlučivao. Ne, to nije bilo tako. To vas ja uveravam. Uostalom, nisam samo ja. Možete pitati na stotine. Hoću da vam lično iznesem moj stav. Pitala sam se, ja nikada u životu političkih funkcija nisam imala i to sam i

rekla gospodinu Miloševiću, da li ja smem da preuzmem odgovornost ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, molim vas sledeće pitanje.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dakle, sada smo došli do situacije u bivšoj Jugoslaviji u kojoj srpske izbeglice napuštaju Hrvatsku i prelaze u Srbiju. Takođe, dolazi do terorističkih akcija koje ste spomenuli. Da li ste vi nakon toga i dalje učestvovali u pregovorima između različitih strana na teritorijama bivše Jugoslavije između 1991. i 1993. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, ako mislite u smislu onoga što smo pregovarali pre toga na bazi intelektualnoj, između intelektualaca Srbije i Hrvatske, ne. Posle secesije je došlo do jednog radikalnog presecanja linija kontakata, tako da su u Srbiju nagnale sa svih strana izbeglice odjedared i, naravno, da su se službenici Hrvati, koji su, jedan deo, mada je jako mnogo Hrvata ostalo. Danas u Beogradu imate preko 150.000 Hrvata još uvek u raznim institucijama, naravno. Službenici su odlazili, napuštali mirno Beograd. Oni koji su želeli, naravno. I, sa druge strane, pritisak strašan, to su mase izbeglica koje su nam dolazile. I to je bio sad socijalni problem jedan, kako rešiti izbegličko pitanje i oko toga se i sam predsednik Milošević vrlo mnogo angažovao. I, pitali ste me za kontakte. Do formiranja ekipe koja će voditi pregovore u Hagu, ovde, septembra, kao što znate 1991. godine, do kraja decembra smo ovde bili. 1. januara 1992. godine smo prešli u Brisel (Brussels). Posle je došao London i već znate taj put kojim se išlo. Ne, do formiranja te komisije bili su, kao što sam vam rekla, ti kontakti mnogo više, rekla bih, nekako na nekoj patriotskoj liniji, kako pomoći. Moja pozicija tad, tu ste me prekinuli, je bila kao i pozicija niza ostalih intelektualaca, bez obzira što nisam ni u kakvoj partiji. U trenutcima krize niko nema pravo na neutralnost.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: 7. septembra 1991. godine u Hagu je bila održana mirovna konferencija. Vi ste bili član delegacije, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja tog prvog dana nisam bila u Hagu iz posebnih razloga. Kasnije sam dolazila bila redovno na svim sastancima, kasnije. Ali 7. septembra nisam bila u Hagu iz posebnih ličnih razloga.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Sobzirom da ste učestvovali u pregovorima, pretpostavljam da vas je predsednik Milošević ili neko drugi iz Ministarstva inostranih poslova imenovao na to mesto u Ministarstvu inostranih poslova, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, to je, ukoliko se dobro sećam, ispraviće me gospodin Milošević ukoliko nisam u pravu, na predlog gospodina Miloševića pregovarački tim je bio potvrđen od strane Narode skupštine, Parlamenta.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Koji je bio vaš zadatak? Koja ste uputstva dobili o tome šta treba da tražite na mirovnoj konferenciji u Hagu?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Opet ćete mi reći da se vraćam, ali ne možete shvatiti Hag, a da se ne osvrnete na "Brionsku deklaraciju" ...

SUDIJA ROBINSON: Samo kratko, samo kratko, profesorka. Možete se vratiti, ali samo kratko.

SVEDOK AVRAMOV: Sasvim kratko, ali nećete shvatiti Hag bez Briona. Brionska deklaracija, pre svega, ministar spoljnih poslova gospodin Lončar, ne konsultujući ni Parlament ni Vladu pozvao je predstavnike Evropske unije. Oni nisu došli u Beograd nego su došli na Brione. Pozvati su bili na Brionima predstavnici svih republika sem Srbije. Srbija nije bila prisutna na Brionima. Doneta je ... Ali bili su predstavnici Federacije i pored predstavnika Federacije i predstavnici svih republika sem Srbije. Kada se gospodin Jović koji je bio član Predsedništva, dakle, u ime SFRJ je pretstavljao na Brionima, vratio se u Beograd, sa ... Niko ... Strana štampa piše i hrvatska i slovenačka o postignutom sporazumu po kome se poverava Evropskoj uniji posredovanje. Srbija o tome nije imala pojma. Ona je stavl-

jena pred svršen čin. Jer, pre svega, takav jedan akt morao je biti potvrđen od strane Parlamenta. Međutim, ni pred Parlament nije iznet. Dakle, bila je mogućnost da Srbija to porekne. S obzirom da nije bilo i utoliko pre što je gospodin Jović dao izjavu za štampu i rekao je, to je u njegovoj knjizi: "Nikakva deklaracija nije doneta", kaže: "Bili su razgovori, ali niko ... to još uvek nije bilo perfektuirano". Međutim, taj prednact je shvaćen kao definitivni. Tu je gospodin Milošević odigrao ključnu ulogu. Ja se vrlo dobro sećam kada je rekao: "Jeste, ovo je protuustavno, ali mi ćemo saradivati i moramo imati poverenja u Evropsku uniju", Evropsku zajednicu, izvinite, tada je bila zajednica "mi ćemo to prihvatiti bez obzira na svu protupravnost. Prihvaćemo pregovore jer bez pregovora nema ništa. Mislim da je, evo, sada ću izreći kritiku onu koju sam izrekla i tada: "Suviše ste veliki optimista i previše mnogo verujete zapadnoj diplomatiji. To su bile moje reči, gospodo, ne gospodina Miloševića. Ja sam ... "Kako nemate. "Kako idemo, a da nemamo nikakva uveravanja". Pa kaže: "Evo imamo to. Ja ... Mi smo analizirali "Brionsku deklaraciju". "Brionska deklaracija" ovlašćuje Evropsku zajednicu da pronađe miroljubivo rešenje za jugoslovensku krizu unutar i poštujući teritorijalni integritet Jugoslavije. Dakle, ona je dobila mandat od SFRJ i mi smo na toj bazi i pregovarali, odnosno, pripremali se za te razgovore i mislim da govori gospodina Miloševića koje vi verovatno imate, ne bih želela da ih ja prepričavam, uostalom, ja sam došla malo iznenađena sad sa ovim svim promenama ...

SUDIJA ROBINSON: Možete li sada da nam kažete koja ste uputstva dobili o tome koje pozicije treba da zastupate na pregovorima u Hagu? To je pitanje koje vam je postavio gospodin Kej.

SVEDOK AVRAMOV: Mi smo imali platformu izgrađenu, platformu koju je prihvatila jednoglasno Skupština Srbije, a to je, dozvolićete da vas podsetim, bila višepartijska Skupština. Mi smo već prešli na višepartijski sistem i tu u Skupštini je bilo, ja mislim, sedam, osam zastupljenih stranaka. Ta platforma je bila: "Idemo na pregovore, granice ostaju otvorene. Ukoliko Slovenija i Hrvatska insistiraju na

secesiji, postoji mogućnost da Srbija to prihvati, ali pod jednim uslovom: da miroljubivim putem rešimo prvo, pitanje granica, ekonomske probleme i problem eventualno dvojnog državljanstva ili uopšte", jer stanovništvo je bilo izmešano. To nije bilo jednostavno. Oni su težili za etnički čistim državama. To je bio osnovni ... I mi smo tako i došli, možete iz govaora gospodina Miloševića videti, to je bila naša platforma. Ono što je on izneo i na prvom i na drugom sastanku ovde u Hagu.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li se govorilo o tome da teritorije mogu da se steknu vojnom silom, da bi sila mogla da se koristiti za pomoć Srbima. Već ste svedočili o problemu koji se sastojao u tome da je u Hrvatskoj postojala velika srpska manjina i da su druge republike bile multietničke, kao što znamo i imali smo iskaze drugih svedoka o tačnim brojkama i čuli smo svedočenja o rasprostiranju različitih etničkih grupa širom teritorija bivše Jugoslavije. Da li vam je gospodin Milošević izložio neku politiku u vezi sa tim pitanjima? Kako su oni Srbi koji su se nalazili van teritorije Republike Srbije i njihova prava trebali zaštititi?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Vrlo mnogo se spekulise sa onim izjavama koje je, istina, gospodin Milošević dao, ja mislim jedno dva puta, da Srbi treba da ostanu da žive u jednoj državi. Gospodo, ta rečenica je istrgnuta iz konteksta. Gospodin Milošević je to rekao, ali je isto tako naglasio da, pošto naš Ustav govori o samoopredeljenju uključujući i pravo na oцепljenje pod određenim uslovima, uz saglasnost svih republika i tako dalje, pošto samoopredeljenje nije teritorijalni princip, to je subjektivno pravo naroda kao takvog, a ne teritorijalni princip. Prema tome, nemoguće je samoopredeljenje federalnih jedinica. Koja je logika? Tu nema veze između suštine samoopredeljenja, naročito onako kako ga je Generalna skupština (UN General Assembly) shvatila. Vi znate vrlo dobro, ne treba da vas podsećam, na rezolucije Generalne skupštine u kojima je jasno rečeno bilo da se samo, pre svega, da je samoopredeljenje i secesija dva odvojena pravna akta, što je, uostalom, potvrdio Međunarodni sud pravde (ICJ, International Court of Justice) da secesija

nije vezana neizostavno za ... da su to dva ... da je u pitanju samoopredeljenje kao pravni princip, secesija kao politički princip. To je potvrdio i Međunarodni sud pravde u slučaju Sahare (Sahara), kao što znate. I taj stav smo mi zastupali. To nije teritorijalni princip, to je subjektivni princip, princip naroda. Dakle Srbi kao korpus, kao konstitutivni narod imaju pravo na samoopredeljenje. Po kojoj logici bi sada trebalo cepati srpsku celinu. Ne postoji logika ni u pravu, ni u ... Niti presedan ne postoji u tom smislu. U tom smislu je da i gospodin, ne samo gospodin Milošević, nego i Predsedništvo savezno je izražavalo i uveravalo Srbe da će imati zaštitu. Čak je predsednik Predsedništva tad, pošto, znate, mi smo imali tu rotaciju sa Predsedništvom. Tad je bio gospodin Kostić predsednik, sećam se dobro, ja sam ga i citirala u mojim knjigama, rekao, jer, znate gospodin Milošević se založio za dolazak i prihvatio je međunarodne snage. Srbi u Hrvatskoj nisu to prihvatili iz prostog razloga što su rekli: "Nama nisu potrebne strane trupe, mi imamo ono što ste maločas rekli "jednu od najjačih Armija. Zašto naša Armija ne bi štitila i zavela red u ovoj zemlji. Šta će nam međunarodne snage. Gospodin Milošević je ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, profesorka. Idemo sad na sledeće pitanje, molim.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Idemo sada na druga pitanja. Želio bih da se zadržim na hronološkom redosledu. Pomenuli smo Hašku konferenciju (International Conference on the Former Yugoslavia), koja se dogodila u septembru

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ali molim vas, ja vam nisam dovoljno ... Nije dovoljno jasno rečeno ono na kojoj osnovi je gospodin Milošević uveravao Srbe. Evo vidite jedan papir ovde. Ja sam vam ga dala i on je preveden nadam se. Varijante o tome na koji način može biti rešeno srpsko pitanje u Hrvatskoj. Te varijante su sačinjene na bazi širokog konsultovanja intelektualaca, stručnjaka svih profila. Dakle, isključena je bila ratna opcija.

SUDIJA ROBINSON: Ko je autor ovog dokumenta?

SVEDOK AVRAMOV: Pa, ne smem da budem suviše skromna da kažem da sam ja autor. Uglavnom sam ja pisala, ali pisali ... Ali ja

sam sačinila na bazi diskusije koja je u kabinetu gospodina Miloševića vođena, kojoj su prisustvovali, mogu da vam nabrojim tačno akademike koji su bili, profesore koji su bili i tako dalje. Ukoliko želite ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Mogu li da vidim taj dokument, kao i da vidim da li imam kopiju.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Kako da ne.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Hvala.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Izvolite.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Hvala.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ovo je original kojeg sam ja kucala, a nisam imala kompjuter nego sam ga na mašini kucala.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dozvolite mi da zadržim dokument, da bih ga tokom pauze pogledao i fotokopirao, jer će možda biti od pomoći.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da.

SUDIJA KVON: Za potrebe transkripta moram da istaknem da je predsedavajući sudija pitao ko je autor dokumenta. To treba da bude u trideset i osmom redu. Da, nastavite.

ADVOKAT KEJ: Šada je možda pogodan trenutak za pauzu, časni Sude, pre nego što pređemo na deklaraciju o nezavisnosti.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Kej. Prema mojoj proceni, profesorka ima da da relevantne dokaze za sporna pitanja u ovom predmetu, ali mislim da bi bilo bolje kad bi pitanja bila direktnija, a odgovori kraći. Profesorka, ja znam da vi želite da stavite vaše odgovore u jedan kontekst i da bi nam to, po vašem mišljenju, pomoglo da bolje shvatimo ta pitanja, ali vi morate što je moguće više pokušati da na ova pitanja odgovorite direktno. Na ovom

Međunarodnom sudu postoje dva načina svedočenja. Jedan je narativni pristup koji je više uobičajen za sistem kontinentalnog prava, dok je u tradiciji precedentnog prava, odakle ja dolazim, postavljanje direktnih pitanja i davanje direktnih odgovora. Moramo da pronađemo neku ravnotežu između toga i iskaza koje daje ovaj svedok

ADVOKAT KEJ: Da, časni Sude.

SUDIJA ROBINSON: Sada idemo na pauzu. Profesorka, na pauzi koja će trajati 20 minuta, vi ne smete nisakim da razgovarate o svom svedočenju.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Kej.

ADVOKAT KEJ: Hvala, časni Sude. Profesorko Avramov, tokom pauze smo napravili kopije dokumenata, onih koje ste nam pokazali. Časni Sude, kopije je dobilo i Tužilaštvo, kao i gospodin Milošević. Ukoliko bismo mogli da ih vratimo svedokinji i da ih damo, takođe, Sekretarijatu.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, situacija sa ovim dokaznim predmetom je ista kao što je bio slučaj sa malom grupom dokaznih predmeta koje nam je pre par dana dala ova svedokinja. Oni su bili na BHS jezicima i nijedan od njih nije preveden, tako da nisam bio u mogućnosti da koristim niti jedan detalj i iz ovog dokumenta.

SUDIJA ROBINSON: Izgleda da je to kratak dokument.

TUŽILAC NAJS: Da, prilično kratak.

SUDIJA ROBINSON: Šta nameravate s tim da uradite?

ADVOKAT KEJ: Planirao sam da svedokinji dan dokument na identi-

fikaciju, da nam kaže njegovu suštinu i zašto je on relevantan, pre nego da nam ga celog pročita i, pretpostavljam, da je moguće da se taj sažetak onda prevede.

SUDIJA ROBINSON: Molim vas, nastavite.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Profesorka Avramov, ovo je dokument na koji ste nas uputili tokom vašeg svedočenja, pre nego što smo otišli na pauzu. Rekli ste nam da ste ga otkucali na pisačkoj mašini 1991. godine. Da li je to tačno? Da li je to bilo u junu?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li je to bilo juna 1991. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Mislim da jeste. Juna ili jula meseca. Ne mogu tačno da se setim. Verovatno sam negde stavila datum. Ne. Ne nisam. Nisam metnula datum, ali, znate, htela bih da vam ponovo istaknem da je to rezultat naših razgovora sa predstavnicima Srba iz Hrvatske i tog kruga intelektualaca okupljenih oko gospodina Miloševića da mu pomognu u tome trenutku i ja sam to ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li je ovo kratak pregled pregovora između vašeg komiteta i hrvatskog komiteta, između marta i leta 1991. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da. Tu su učestvovali predstavnici iz Hrvatske i otuda je takav kontekst. Ponavljam vam, kontekst. Evo, na primer, varijanta 1: Hrvati potpuno izlaze iz Jugoslavije sa delom teritorije Hrvatske. Srpski delovi u Hrvatskoj ostaju u Jugoslaviji na osnovu prava naroda na samoopredeljenje. Sva pitanja izlaska Hrvata iz Jugoslavije uređuje se sporazumno između hrvatskih vlasti i organa Jugoslavije. Druga varijanta: Hrvati postupno i u određenom prelaznom periodu izlaze iz Jugoslavije, zadržavajući određene odnose sa Jugoslavijom, čija sadržina, stepen povezanosti i dinamika prestanka će se utvrditi sporazumom između Hrvatske i organa Jugoslavije. Ili, recimo, jedan vrlo značajan ... Teritorije,

srpske teritorije svoj status u prelaznom periodu utvrđuju ustavnim aktom koji donose uz saglasnost organa Hrvatske i organa Jugoslavije, a ostvarivanje tog akta garantuje međunarodna zajednica. Na teritoriji samostalnih srpskih teritorija ne mogu postojati nikakve vojne oružane snage ni Republike Hrvatske, ni Jugoslavije, a teritorija može imati samo svoje policijske snage potrebne za zaštitu građana. U delu u kome Republika Hrvatska zadržava odnose i veze sa Jugoslavijom, ta sadržina se utvrđuje konkretno odgovarajućim aktom, verovatno samo u oblasti ekonomije kako bi se izvršila podela nadležnosti. Tamo gde će se primenjivati propisi Republike Hrvatske i Jugoslavije, primenjuju se propisi organa Jugoslavije. Jedna vrsta kondominijuma. Vlast i sve propise u svim oblastima u prvom stepenu vrše i izvršavaju organi samostalne teritorije, a u drugom stepenu u oblastima u kojima Republika Hrvatska zadržava odnose sa Jugoslavijom, rešavaju organi Hrvatske, odnosno organi Jugoslavije, zavisno od sporazuma o međusobnim odnosima. Predstavnici samostalne teritorije na odgovarajući način su prisutni u organima Republike Hrvatske i u organima Jugoslavije, u skladu sa oblastima u kojima postoje međunarodne veze. Sva sporna pitanja u ostvarivanju međusobnih odnosa na teritoriji samostalne teritorije rešava komisija koju čine predstavnici organa samostalne teritorije, organa Hrvatske, organa Jugoslavije i predstavnici međunarodne zajednice. To su samo ...

SUDIJA ROBINSON: Da, to je rezime. Izvolite, gospodine Kej.

ADVOKAT KEJ: Časni Sude, nekad ne mogu da prekinem svedoka zato što ne želim da prekidam prevod, jer on još uvek traje i usled toga je donekle teško u takvim uslovima zadržati kontrolu nad ovim iskazom. Nadam se da Sud to razume?

SUDIJA ROBINSON: Da.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Ja se trudim koliko god mogu. Dakle, ovaj dokument ste sastavili u trenutku kad ste razmišljali o budućnosti i o tome da će Jugoslavija i dalje da postoji ukoliko se Hrvatska otcepi.

Dakle, Jugoslavija će i dalje postojati, ali bez Hrvatske, je li to tačno?
SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Tako je. Tako je.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: I ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: To je bio osnovni problem naših pregovora ovde u Hagu 18. oktobra 1991. godine. A, ako dozvolite, to je upravo sada ono gde smo stali. "Brionska deklaracija" ovlašćuje, daje mandat predstavnicima Evropske zajednice da posreduju uz očuvanje teritorijalnog integriteta Jugoslavije. Međutim, 18. oktobra odjedared, bez priprema, bez obaveštavanja prethodnog, 24 sata ranije smo bili obavešteni, ja sam bila upravo primila taj akt, dobijamo, takozvani, "Karingtonov papir" (Carrington Paper), koji nam predočava raspad Jugoslavije i to ultimativno, bez alternative. Dakle, nema pregovora, ono što smo mi očekivali da će biti na bazi "Brionske deklaracije". Nema pregovora, ima ultimatum. Prihvatiti ili odbaciti, trećeg nema. I gde predviđaju, ono što je zaprepašćenje opšte bilo, gde prihvataju revolucionarne principe. Znae, prihvataju države u sastavu onako kako je tokom revolucije utvrđeno, AVNOJ, u avnojevskim granicama, što je za nas bilo neprihvatljivo. Moram da vas podsetim da su granice Jugoslavije i posle Drugog svetskog rata ... Ugovori, višestrani ugovori koje je zaključila Jugoslavija, odnosno tada jedina Srbija, koja je bila kao pobednik u Prvom svetskom ratu, koja je jedina imala pravni naslov da pregovara posle rata, ti su ugovori osnaženi posle Drugog svetskog rata ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Sa oproštenjem, moram da vas prekinem. Dakle, u tom trenutku situacija u pogledu "Karingtonovog plana" (Carrington Plan) nije bila ono što je imala na umu vaša delegacija i kako je ona videla budućnost Jugoslavije, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne. Mi smo tada, nakon što smo došli do zaključka da je Hrvatska i Slovenija kategorički za izlazak iz Jugoslavije, to je bila ideja predsednika Miloševića i on je to izložio i tu je bila velika diskusija u Beogradu, kad je izlagao taj svoj koncept: "U redu, nećemo se suprotstaviti. Ne dozvolimo rat na teritoriji, ali Hrvatska i Slovenija se izdvajaju, a oni narodi koji žele da ostanu u

Jugoslaviji, ostaju u sastavu te buduće smanjene Jugoslavije". Poenta je bila u sledećem kod predsednika Miloševića: ne može biti pravo na otcpljenje jače od prava na očuvanje države. A "Karingtonov papir", to su moje reči, ne gospodina Miloševića, pošto ću vam reći moje reagovanje, da je "Karingtonov papir" čista prevara, jer je odstupio od "Brionske deklaracije" i jer je on mandat dobio od Jugoslavije, a ne od republika, prema tome i to je gospodin Milošević u svom govoru od 18. oktobra istakao: "nemamo protiv izlaska, ali konačnu reč o tome mora da donese sam narod. Ne može posrednik, kome je dat ograničen mandat, prekoračiti mandat i narediti," kako su oni rekli, "*dissolution of Yugoslavia*" (raspad Jugoslavije). Nije tu bila "*dissolution of Yugoslavia*", tu se radilo o ultimatumu koji je, onda, proizveo, kao što su, uostalom, konstatovali kasnije, pa i sam lord Karington (Peter Carrington), koja je izazvala krvoproliće, izazvala dalje zaoštavanje situacije.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dakle, u to vreme 1991. godine, da li je predsednik Milošević uopšte, na bilo koji način planirao da protera nesrpske nacionalne grupe sa jugoslovenskih teritorija koje je smatrao srpskim, ili sa teritorije Srbije? Da li vam je poznata ideja proterivanja u okviru njegove politike?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nikada. Gospodo, ne samo da su izbeglice Srbi dolazili. Hoćete li da vam imenujem čuvene hrvatske pisce koji su našli utočište 1991. godine u Srbiji? Na hiljade Albanaca je pobeglo sa Kosova pod terorom i došli u Srbiju. Hrvati, sem saveznih službenika koji su dobrovoljno sa kamionima, sa stvarima otišli, nama su se vraćali u Beograd oficiri, porodice, izvinite, oficira koji su izgnani iz stanova svojih, a da nisu smeli poneti ni lične stvari. Tako da je tu bila ... I to je izazvalo revolt u Srbiji, jer na televiziji se, upravo, pokazalo kada su slovenački regruti odlazili iz Srbije, ispraćeni su sa lanč paketima da bi ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, odgovorili ste na pitanje, hvala vam.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Rekli ste nam da je 18. oktobra predsednik Milošević shvatio da pošto je Hrvatska 8. oktobra proglasila nezav-

isnost, da su oni krenuli svojim putem. Da li je njegovo gledište nailazilo na podršku širom Jugoslavije ili je bilo ljudi koji su se protivili tom njegovom stavu da se prihvati ono što se desilo sa Slovenijom i Hrvatskom?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Bilo je, naravno, vrlo mnogo, jer, bilo je, morate da znate da smo imali na desetine hiljada mešovitih brakova, da je to bio problem, tako da ... Bilo je ljudi istinski orijentisani ka jugoslovenstvu, koje imate i dan danas i pišu u tom smislu. Ne mogu zaboraviti, zovu ih "jugonostalgičari", takozvani. I dan danas ih imate, jeste. Ali moram da vam kažem i sledeće: vraćajući se avionom odavde iz Haga 18. oktobra, u avionu su tada bili i predstavnici Armije, generali, gospodin Milošević, Bulatović i još svi mi koji smo učestvovali. Tada je ... Svi smo konstatovali da je "Karingtonov papir" vododelnica, jedan, jedna prekretnica u pregovorima i da odbijanje naše da prihvatimo "Karingtonov papir", jer smo odlučno odbili "Karingtonov papir" i gospodin Milošević je rekao: "takvu odluku može doneti samo narod, a ne posrednik, ni po međunarodnom ni po unutrašnjem pravu", tada, predsednik Milošević ... Razgovarali smo u avionu i došli do zaključka, ja mislim da je to baš bila inicijativa samog gospodina Miloševića, da se sazove vanredno zasedanje Skupštine na kojoj bi se izneo "Karingtonov papir" i ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka. Profesorka, hvala vam ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: ... da se traži potvrda Skupštine, predstavništva narodnog, da se izjasni da li su za stav koji je izložio predsednik Milošević, ili protiv. Te noći je održano vanredno zasedanje Skupštine i jednoglasno je prihvaćena ta postavka koju je izložio predsednik Milošević u Hagu, od strane Parlamenta. Tada je bilo i to jednoglasno prihvaćeno od strane opozicionih stranaka, a predstavnik najjače opozicione stranke koji je danas ministar spoljnih poslova u Jugoslaviji, je doslovce rekao: "Gospodine predsedniče, da ste postupili drugačije ja bih vas danas optužio kao izdajicu.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Na osnovu onoga što vi kažete, gospodin Milošević je morao da razmotri i druga pitanja koja su postojala u Srbiji i u drugim republikama da bi ustanovio šta je u interesu njih, dakle, šta je u najboljem interesu onoga što je ostalo od Jugoslavije, pošto su se te dve druge republike otcepile. Da li je vama poznato da je išta iz njegove politike ukazivalo na to da je on želeo da koristi silu kao sredstvo pritiska na Hrvatsku koja je proglasila nezavisnost u toku trajanja pregovora?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, gospodo. Ja imam dokument ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, samo jedan trenutak. Gospodine Miloševiću, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, sva ova pitanja koja do sada postavlja gospodin Kej apsolutno nisu u skladu s mojom koncepcijom odbrane. Čak su na štetu moje koncepcije odbrane, što ja pripisujem njegovoj potpunoj nepripremljenosti, a, verujem i nameri da se svedočenje svedoka Odbrane razvodni, relativizira i tako dalje. I, molim vas, pošto ste mi isključili mikrofona, nisam uspeo da završim rečenicu, nije tačno ono što je gospodin Kej rekao da sam ja preko nekog, ne znam koga, tražio od njega da on ovde postavi zahtev da ja prvi ispitujem. Ja uopšte nemam nameru da vršim svoje pravo u ulozi pomoćnika gospodina Keja i neću da prihvatim vršenje mog prava na odbranu na taj način što mi vi dodeljujete milostinju, mrvicu toga prava kao milostinju, da ga vršim. Prema tome, zahtevam da mi vratite moja moje pravo na odbranu, jer je svakome ovde jasno da ovo što radi gospodin Kej nema veze sa mojom odbranom, niti predstavlja moju odbranu.

SVEDOK AVRAMOV: Ja bih molila ...

SUDIJA ROBINSON: Ne. Gospodine Miloševiću, dozvolite mi da prvo ja kažem. Pitanja koja je postavio gospodin Kej su, po shvatanju Pretresnog veća, relevantna za pitanja o kojima mi raspravljamo u ovom predmetu. Ona se tiču vašeg stanja svesti i pitanja vaše indi-

vidualne krivične odgovornosti. Sada bih želeo nešto drugo da kažem, što bi bilo u skladu sa nalogom koji je izdalo Pretresno veće. Vama može da se dozvoli da postavite dopunska pitanja. To je nešto što će Pretresno veće da razmotri od slučaja do slučaja. Gospodine Kej, nastavite s unakrsnim ispitivanjem.

SVEDOK AVRAMOV: Da li bih mogla tim povodom koji je pokrenuo gospodin Milošević, da kažem nešto?

SUDIJA ROBINSON: Samo kratko, molim vas.

SVEDOK AVRAMOV: Ja sam se, gospodine predsedniče ... Prihvatila sam da se ja ... Da budem svedok u ovom suđenju, iako... iako sam ja napustila pregovarački tim zbog nekih nesuglasica i odstupanja, razilaženja, jer ja smatram da je svedočenje etička kategorija. Motivisana sam bila isključivo motivima da doprinesem u jednom izuzetno komplikovanom slučaju, kao što je slučaj razaranja Jugoslavije i uloge gospodina Miloševića u čitavom tom slučaju. Ali mnogo više, možda, i od toga, to nije samo u interesu gospodina Miloševića, to je i u interesu zemlje, to je u interesu naroda kome ja pripadam. Ali, dozvolite da ovog puta kažem: to je u interesu, u prvom redu, pravne nauke koja je došla u jednu od najtežih kriza u svojoj novijoj istoriji. Pošto sam studirala u ... Počela 1936. godine kada sam otpočela moje studije u Beču (Vienna), bile su to godine teške krize, a ova je mnogo teža od te krize, što se tiče pravne nauke. Prema tome, smatrala sam da se time rehabilituje na neki način, samim iznošenjem istine, da se rehabilituje i taj pravni poredak. To su bili motivi. Prema vašim uputstvima i prema Pravilniku (Rules of Procedure and Evidence) svedok mora da se pripremi i mora da ima kontakt sa braniocem. To je u konkretnom slučaju bio gospodin Milošević. Ja sam sa njim, zahvaljujući vašem odobrenju, imala i mi smo sukcesivno, sistematski, hronološki prelazili fazu po fazu kako je išlo do onog trenutka dok sam ja bila u tom pregovaračkom timu i ja sam se pripremala. Ja sam se sa gospodinom Kejom slučajno, se samo juče nakratko srela, dakle, nisam imala kontakta sa njim, nego

sa Miloševićem. Gospodine, dozvolite da ovog puta istupim kao pravnik sa jednim iskustvom šesdesetogodišnjim, moram da vam kažem, u pravnoj struci, kojoj sam ja posvetila ceo život i radni, moj radni vek. Pravo na odbranu pripada kategoriji *ius cogens* ...

SUDIJA ROBINSON: Ovde ću da vas prekinem. Zaustavljam vas, profesorka. Zaustavljam vas na tome. To nije slučaj o kome vi sada treba da govorite. Gospodine Kej, nastavite s unakrsnim ispitivanjem, a vas molim da što direktnije odgovorite na pitanja koje vam se postavljaju.

SVEDOK AVRAMOV: Ali to je ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Pitanje koje sam vam postavio, profesorka Avramov, je bilo sledeće: da li je nakon proglašenja nezavisnosti Hrvatske 8. oktobra 1991. godine postojala ikakva politika koja bi se sadržala u tome da je gospodin Milošević naredio JNA ili paravojnim formacijama da koriste silu protiv Hrvatske, koja je upravo proglasila nezavisnost?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodine, ja sam provodila ceo dan u Predsedništvu u to vreme i gospodin Milošević nije imao nikakvog uticaja na JNA. Vi morate da znate način na koji su formirane paravojne snage, na koji je način spontano srpski narod se podigao protiv nasilja. Molim vas, ja sam vam dala ovu naredbu kao primer, a takvih je bilo ... Ovo je kopija, fotokopija originalnog plakata koji će biti u muzeju vojnom u Beogradu izložen. Naredba kriznog štaba Hrvatske da se u roku od 48 časova evakuišu, odnosno isprazne 25 velikih srpskih naselja u Slavoniji. Naređeno im je gde kolektivno moraju se sakupiti. U protivnom slučaju slediće najstrožije kazne. Imajući u vidu da je na isti način počeo genocid 1941. godine u tim istim krajevima, to su hiljade, to je najgušće naseljen kraj srpski bio, tih 25 sela. A to je javno objavljeno u svoj štampi, isplakatirano svuda. Jedan deo tih Srba koji su, rekla bih, bili imućniji seo na kola ili na traktore i ne znam šta i njih, valjda, oko 30.000 do 40.000 je stiglo do Beograda. Drugi deo koji nije hteo napustiti svoje kuće bio

je poubijan, a ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, prekinuću vas. Molim vas sledeće pitanje, gospodine Kej.

SVEDOK AVRAMOV: ... ali gospodine, taj treći deo koji nije hteo da beži i nije hteo da se preda, otišao je u šume, organizovao se i tako su nastale prve grupe otpora protiv nasilja koje je iritiralo stanovništvo svud. I počeli su da se formiraju, čak i javljaju dobrovoljci po Srbiji, koji su se stavljali na raspoloženje jugoslovenskoj armiji. Sem toga, ono što morate da znate, da je ...

SUDIJA ROBINSON: Čuli smo vaše objašnjenje. Izvolite sa sledećim pitanjem.

SUDIJA BONOMI: Profesorka, mogu li da vam postavim jedno pitanje.

SVEDOK AVRAMOV: Kako da ne.

SUDIJA BONOMI: Profesorka Avramov, zašto ne odgovarate na pitanje koje vam je upravo postavljeno, a ono se tiče stava i namera gospodina Miloševića u to vreme? Zašto nam govorite o stavu Hrvata u to vreme? Zar ne možete da se usredsredite na pitanja koja vam se postavljaju, koja su sasvim jasno u interesu gospodina Miloševića i na koje vi ne želite direktno da odgovorite.

SVEDOK AVRAMOV: Gospodine, nije. Ne mogu da vam odgovorim nego što sam vam odgovorila i gospodin Milošević nije uopšte imao stava tada šta raditi sa gomilom, sa masom izbeglica i sa organizovanim grupama u Hrvatskoj na koje on nije imao uticaja. A formirale su se te grupe Srba samoinicijativno, u samoodbrani. Gospodin Milošević nije imao veze s tim. Hoćete da vam kažem da sam više veze ja imala preko, pripadala sam humanitarnim organizacijama pa sam mnogo više znala nego što je imao, nego što je to znao

gospodin Milošević. On je zatečen bio u tom stanju. I uticaja na JNA u tom trenutku gospodin Milošević nije imao. Imao je gospodin Mesić i gospodin Marković.

ADVOKAT KEJ: Profesorka, vi ste spominjali dokument i ja imam ovde primerak tog dokumenta. To je broj BPH 984, broj 1, pod kojim je to zavedeno u Sudu. Samo da vidim da li svi imaju taj dokument. Tužilaštvo ga takođe ima. Ovde su kopije.

TUŽILAC NAJS: Ovo je dokument koji smo videli, ali nismo dobili prevod. Možda bi bilo dobro da nam svedok nešto kaže odakle potiče ovaj dokument pre nego što se on uvrsti u dokazni materijal. Ne znam šta će ona da kaže o njemu. Jasno je da se radi o dokumentu koji je mogao da otkuca bilo ko i bilo kada, stoga mi treba da znamo šta će ona reći povodom toga j da li ga je i gde pronašla.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, molim vas da odgovorite na ovo.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Svakako ću to da uradim. Dakle, sada svi imamo ovaj dokument. Profesorka, pre svega, možete li da nam kažete odakle je ovaj dokument? Kako ste ga vi dobili? Odakle ste ga dobili?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Dokument, koga su donele izbeglice koje su došle. I taj dokument su one ... Vidite ove crte ovde? Ja kada sam original taj dobila, taj dokument je bio ovako, jer je držan u džepu jedne izbeglice i onda smo ga izravnali. I kad je fotokopija ... Onda ... Eto, desilo se to što se desilo. Taj dokument je objavljen u hrvatskoj štampi, lokalnoj, požeškoj, "Slavonskom glasniku". Taj dokument je visio na svim ćoškovima, na svim oglasnim tablama u tim selima koja su trebala da se evakušu.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kada ste vi dobili primerak ovog dokumenta?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Septembra 1991. godine.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: I da li ste u to vreme bili u Beogradu?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da. Bila sam.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: I dokument je, kažete, bio kod izbeglice. Možete li da nam kažete šta stoji, ukratko, ovde u dokumentu? Šta se ovde objavljuje?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: "Pučanstvo će se iseliti u naselja na području opštine Slavonska Požega prema izboru. Građani koji se nemaju gdje skloniti, dužni su se obratiti prihvatnim ekipama civilne zaštite za evakuaciju u rejonima prikupljanja i to Ivandol, Deževci ..."

prevodioci: Molim vas da usporite dok čitate.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: "Ivandol, Deževci, Perenci, Toranj i Biskupci. Ova naredba stupa na snagu 29. listopada 1991. godine u 12.00, a vremensko trajanje njegovog važenja će zavisiti od smirivanja prilika na navedenom području. Istekom navedenog roka za sklanjanje pučanstva zabranjuje se svako kretanje civilnih osoba u ..."

prevodioci: Molim vas da usporite dok čitate.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: "Istekom navedenog roka za sklanjanje pučanstva zabranjuje se svako kretanje civilnih osoba u navedenom području."

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Na koga se odnosi ovaj dokument? Kome se naređuje evakuacija?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Evo vidite šta glasi uvodni deo. Ja sam vam pročitala samo ovaj donji: "U posljednje vrijeme četničko-terorističke snage i jedinice jugoslovenske armije ugrožavaju svojim djelovanjem civilno stanovništvo u zapadnom djelu Slavonske

Požege, te u cilju zaštite njihovog života i omogućavanja odbrane naših hrvatskih obranbenih snaga na tom području, Krizni štab opštine Slavonska Požega izdaje naredbu: provesti evakuaciju svih građana, njihove osobne imovine, prehrambeni artikli, odjeća, obuća, posteljina, sredstva osobne higijene, pribor za jelo ...

prevodioci: Molim vas da usporite dok čitate.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: "... pribor za jelo, najnužnija sredstva rasvjete, zlatni novac i tako dalje. Navode sada imena tih mesta, da vam ne čitam to: "U roku 48 časova od vremena stupanja na snagu ove naredbe, dakle, moraju napustiti svoje domove u roku od 48 časova i javiti se na zborna mesto.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Šta je bila po nacionalnosti osoba od koje ste vi ovo dobili?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Srbin. Izbeglica. Srbi koji su došli.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: A sela koja su ovde nabrojana, jesu li to bila sela u kojima su uglavnom živeli Srbi?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Isključivo Srbi. To su srpska sela bila.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Dakle, sada ću da se vratim na glavno pitanje kojim se ovde bavimo. Tiče se oktobra 1991. godine. Ovde postoje navodi koji se tiču granatiranja Dubrovnika, područja oko Dubrovnika i sukoba u Krajini. Koliko je vama poznato je li to bila politika i javna objavljena namera gospodina Miloševića da dođe do ovih napada na Hrvatsku, kako bi se izvršio pritisak na Hrvatsku?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne. Opet ćete mi reći da se vraćam, ali nemoguće je odgovoriti sa "da" ili "ne". Jer ako hoćete da odgovorim sa "da" ili "ne", ne, nije bila njegova to nareba. Ali moram da vam kažem, kada je došlo do secesije, predstavnici srpskog naroda došli su u Beograd i zahtevali energično da budu zaštićeni od strane Jugoslavije, jedinog legitimnog predstavnika u

međunarodnoj zajednici, jedinog subjekta u međunarodnoj zajednici, da budu zaštićeni i izrazili želju da ostanu u sastavu Jugoslavije. Gospodin Milošević i srpska Vlada je dala uveravanja da će učiniti sve da ih zaštititi. Imate dnevnu štampu, imate izveštaje, imate dnevna saopštenja Vlade, pa i predsednika Miloševića u tom smislu. Međutim, oni su se, pošto su se, pošto su teroristički akti, koji su prerasli u masovne zločine, nastavljeni, to su Srbi u Hrvatskoj optužili Beograd da im ne pruža adekvatnu zaštitu i da će biti prisiljeni da se sami brane. Otuda, kada su im predložili da predsednik Milošević povede inicijativu da Skupština proglasi da te, da ti krajevi se nikada nisu otcepili, dakle, oni su ostali, što je činjenica, suverenitet Hrvatske u tim delovima nije vaspostavljen sve do 1995. godine, do one čuvene ofanzive "Oluja". Jer Teritorijalna odbrana je bila u rukama Srba u tim krajevima. Oni su bili i naoružani kroz Teritorijalnu odbranu. Oni su organizovali samoodbranu duboko razočarani, ponavljam, duboko razočarani stavom Beograda i nas koji smo bili tamo da im nismo pružili adekvatnu zaštitu i onda, prirodno, došlo je do tih sukoba. Što se tiče JNA, nemojte zaboraviti da jula meseca je predlog, a kasnije je to bila i imperativna naredba, da se pripadnici JNA povuku u kasarne, što je i učinjeno. Poslušana je ta naredba i našla se Armija zatvorena u svoje kasarne, a zatim je došlo do opkoljavanja od strane paravojnih snaga u Sloveniji i Hrvatskoj. Ukinuta im je struja, ukinuta im je voda i došlo je do masovnog umiranja unutar kasarni, ali došlo je i do pobune u kasarnama. Došlo je ... Ja sam navela nekoliko u mojoj knjizi, a imam i niz dokumenata iz tog vremena ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Kej, molim vas sljedeće pitanje.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Prelazimo sada sa 1991. godine na 1992. godinu, na 15. januar 1992. godine. Toga dana je Evropska zajednica priznala Hrvatsku kao nezavisnu državu. Da li ste vi sa predsednikom Miloševićem razgovarali o efektu tog priznanja od strane Evropske zajednice, u januaru 1992. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Priznanje je najavljeno u stranoj

štampi još juna meseca 1991. godine. Imate intervju koji je gospodin Genšer (Hans-Dietrich Genscher) dao, iz tog vremena i u kom je rekao ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim. Samo odgovorite na pitanje, a pitanje je bilo sledeće: jeste li razgovarali sa predsednikom Miloševićem o efektu tog priznanja?

SVEDOK AVRAMOV: Razgovarali smo i pre toga jer je Narodna skupština, nakon što je najavljeno priznanje, savezna Narodna skupština uputila protest i Ujedinjenim nacijama i Evropskoj uniji da ...

SUDIJA ROBINSON: Moram da vas zaustavim. Vaš je odgovor, dakle, "da". Gospodine Kej, da li želite da se nadovežete na taj odgovor?

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li je bilo razgovora o političkom efektu onoga što se tada dešavalo, na Bosnu?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, svakako. Ja ću vam reći. Gospodin Milošević mi je postavio, meni, konkretno pitanje kada smo imali razgovor o tome i pitao me je sa međunarodnog stanovišta: "Kako možete kvalifikovati danas priznanje?î Moj odgovor je bio na osnovu diskusije koja je vođena u Generalnoj skupštinu Ujedinjenih nacija prilikom usvajanja rezolucije u kojoj je definisan pojam agresije, da je priznanje indirektan oblik agresije na SFRJ. To je bio moj odgovor gospodinu Miloševiću tad i čitavoj grupi ljudi koji su učestvovali u tome. Efekat je bio stravičan, tog poteza, jer to je, tu su pale sve maske i sa pregovaračkog tima i, takozvane, međunarodne zajednice. To je jedan eufemizam, znate, međunarodna zajednica. Mi smo imali posla ne sa međunarodnom zajednicom, nego sa predstavnicima Evropske zajednice i Amerike, a međunarodna zajednica je jedan daleko širi pojam. I efekat je bio stravičan. Bio je kolektivni šok jedan koji je izazvalo to priznanje i tu je došlo do, nekako ... Ja sam se, dozvolite samo da kažem ... Pitali ste me da li sam razgovarala, jeste, pre toga sam razgovarala. Ali 15.

januara ja sam se našla u Briselu zajedno sa grupom koja je trebala da učestvuje u raznim ekspertskim timovima i mi smo se, pošto smo dolazili avionom, znate da je bila izolacija Srbije, da nismo mogli imati nikakvog kontakta, konsultovali smo se šta sad raditi. Priznanjem je Evropska unija izgubila pravni naslov posredovanja i na svoju ruku, bez znanja gospodina Miloševića ... Ponovo vam dajem akt koji sam pisala u hotelskoj sobi. On je na engleskom jeziku. Možda nije engleski baš ...

SUDIJA ROBINSON: Ne. Gospodine Kej, sledeće pitanje.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Mene ovde kako vi vidite reakciju gospodina Miloševića? Recite mi da li vi znate koju je politiku zastupao? Kakav je odgovor on imao na umu kao rezultat strahovanja da bi i Bosna mogla da postane zasebna republika?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, to je, to je "Karingtonov papir" već bio, ultimativno. Sve Republike stiču nezavisnost i imaju pravo da se obrate, kako su oni sebe nazivali, međunarodnoj zajednici u cilju priznanja. To je bio ultimatum. Alternative nije bilo. Na taj papir smo mi dali nekoliko amandmana koji nisu prihvaćeni. Jedan od naših ... Centralna misao koja se provlači kroz sve amandmane je bila: U redu, secesija Slovenije i Hrvatske, ali ne možete osporiti da oni koji žele da ostanu u Jugoslaviji, ostanu. U Bosni nije bilo rata još u to vreme, uopšte. Oni koji žele da ostanu u Jugoslaviji, da ostanu. To je bio naš amandman. Međutim, lord Katrington i ostali koji su tu bili, bio je kategoričan. Ne, raspad, totalna fragmentacija Jugoslavije, što mi nismo mogli prihvatiti. E sad, vidite, tu je ... Tad kada se o tome raspravljalo, porasle su, pošto se jugoslovenska armija nalazila zatvorena u kasarne, a paravojnim snagama Slovenije i Hrvatske data je puna sloboda. Oni su opkolili kasarne i oni su napadali kasarne i ubijali. Onda je izdat nalog, ali ne predsednik Milošević, nego je izdala nalog vrhovna komanda, da se krene u oslobađanje kasarni i tu je došlo do šire konfrontacije između JNA i paravojnih snaga Hrvatske, Slovenije, naravno, pa čak i Bosne, jer vidite, kada je ... I u Sarajevu je došlo, po naređenju gospodina Alije Izetbegovića, iako

nije bilo rata još, došlo je do blokade kasarni. I tu su bile vojne škole i te su vojne škole opkoljene. To su bili mladići, još nepunoletni. Išli su u vojne škole. Tu je došlo do stravičnog masakra, da. I onda je Armija stupila u dejstvo za oslobađanjem kasarni. Tu je došlo do tih sukoba.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li vam je bila poznata bilo kakva politika ili namera predsednika Miloševića da se neka područja očiste od ljudi kako bi tamo ostali da žive samo Srbi, na primer, u Krajini ili Bosni. Da li je to bila agenda vaših dnevnih sastanaka koje ste imali s njim, a koji su posle sačinjavali planove ili zvaničnu politiku?

SUDIJA ROBINSON: Odgovorite kratko i jednostavno.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne. Apsolutno nikada takve konstrukcije nije bilo. Ja ne znam kako ste došli do toga. Ja sam bila prisutna. Ja sam učestvovala u tome. Gospodin Milošević, ono što mu mogu ja zameriti ili što smo mu zamerili, bio je opsednut onom našom krilaticom "bratsvo-jedinstvo", sačuvajmo što se može sačuvati i tako dalje. Molim vas, ni jednom Hrvatu ni dlaka sa glave nije pala u Srbiji. Oni su ostali da žive i dan danas žive tamo. Srbija je ostala jedina multietnička jedinica od sve ex-Jugoslavije i ja moram da vam kažem, zahvaljujući gospodinu Miloševiću. I on je tu doživeo žestoke kritike u Srbiji.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kakva je bila politika predsednika Miloševića u vezi sa JNA, u to vreme, 1992. godine, nakon što je Evropska zajednica priznala Hrvatsku?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja sam vam rekla da je bio otpor, pre svega savezne skupštine, zatim Skupštine Srbije, koji su uložili protest protiv priznanja, smatrajući da je to direktno mešanje u unutrašnje stvari Jugoslavije. Da je to akt indirektno agresije na Jugoslaviju. Reakcija i gospodina Miloševića i, rekla bih, svih, javnosti u Srbiji, je bila negativna, što se kasnije potvrdilo, jer je, kao što znate, što su kasnije svi potvrdili u svojim memoarima, da je to bila najveća greška koja je činjena u procesu bavljenja Jugoslavijom ...

Priznanje. To je izazvalo, to vam je, uostalom, čini mi se i saopštio i lord Owen (David Owen). Uostalom u njegovoj knjizi ima jako opširno. Posvetio je tome nekoliko strana. Ili uzmite, isto tako, mišljenja generala UNPROFOR-a (United Nations Protection Force) u hrvatskoj ili Stoltenberga (Thorvald Stoltenberg). Ja imam masu tih njihovih izjava koji su smatrali da je to katastrofalno i svi su bili zgranuti na taj potez. Ali, znate, ako dozvolite jedno objašnjenje sada ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Recite mi, molim vas, nešto o sledećem pitanju. U martu 1992. godine započinje sukob u Bosni. Paravojne formacije i snage JNA u tom sukobu imale su jednu ulogu. Da li znate šta je planirao predsednik Milošević? Šta je bila njegova politika? O čemu je on sa vama razgovarao u vezi sa tim?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znate, gospodin Milošević je prihvatio ono što je bila naredba vrhovne komande: povlačenje JNA u Srbiju. Međutim, u tom povlačenju, vi znate kakvi su se masakri dogodili u Tuzli, u Sarajevu i tako dalje. Ali, u tom povlačenju, s obzirom da je JNA bila sastavljena od oficira iz različitih delova zemlje, jer je veoma vođeno računa da bude jedna ravnoteža u vojnim jedinicama, tako da su oni koji su bili, recimo, Srbi iz Hrvatske, oficiri ili vojnici i tako dalje, oni jednostavno nisu hteli da se povuku. Oni su ostali u svojim kućama. U Bosni isto tako, ostali su u svojim kućama. Prema tome, povukli su se u Srbiju oni koji su hteli. Mahom su to bili ljudi koji su rođeni i živeli, imali porodice u Srbiji i pripadali tu, a ostali, najveći broj, ostao je. Predsednik Milošević je u to vreme prosto-naprосто sledio i prihvatao ono što je odlučila vrhovna komanda. Nije on komandovao, nego je komanda izdala nalog povlačenja nakon deblokade kasarni.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li je prema vašim saznanjima Milošević imao bilo kakvu politiku koja je podržavala korišćenje sile od strane Srbije, bilo kroz JNA, bilo kroz paravojne formacije, da bi se zauzele teritorije u Bosni ili Hrvatskoj?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, kategorički tvrdim, ne. Možete najbolje da vidite to po prepisci koju je gospodin Milošević imao, a ja sam učestvovala u tim razgovorima, između predstavnika Vlade Srpske Krajine ili Republike Srpske, sa gospodinom Martićem, sa Karadžićem, sa svim članovima te Vlade. Tu je bio ... Tu je dolazilo stalno do nekih konfrontacija jer oni su želeli mnogo više da se angažuje Srbija. Predsednik Milošević je rekao: "Čekajte, moramo koordinirati stvari sa međunarodnom zajednicom. On je ubeđivao, ja vam ponavljam, on je ubeđivao Srbe i smirivao, na neki način, situaciju. Ja sam bila jedanput, slušala sam gospodina Babića kad je svedočio. Pa znate i ja sam bila prisutna, to nije tačno što je svedočio. Ja sam bila prisutna na sastanku kad me je gospodin Milošević zamolio, pošto ... Da vam kažem samo, predstavnici Republike Srpske i Srpske Krajine nisu učestvovali na pregovorima sve, tamo, do početka 1992. godine, nego smo mi zastupali njihove interese, ali smo se istovremeno borili i zahtevali da se omogući predstavnicima Krajine i predstavnicima Srba iz Bosne i Hercegovine da oni sami brane svoje interese. Tako je došlo da budu uključeni u pregovaračke timove. I gospodin Milošević na tom sastanku, mene je prozvao, zamolio me je da izložim gospodi iz Knina do čega smo mi došli u dotadašnjim pregovorima i kako vidimo dalje i kako, otprilike, Evropska unija ima svoju viziju daljeg razvoja situacije. Posle moje dve rečenice gospodin Martić me je, Babić, izvinite, Babić me je prekinuo i rekao: "Mi nismo, obratio se gospodinu Miloševiću "mi nismo došli ovde da slušamo od vas šta ste radili i šta niste. Mi smo došli da vama saopštimo šta mi želimo i protiv naše volje nećemo prihvatiti ni jednu vašu odluku. To je bio kategorički stav njegov. To je ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, profesorka.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kao što ste nam već rekli, u januaru 1992. godine održana je konferencija u Briselu, a u avgustu 1992. godine konferencija u Londonu. Da li ste u to vreme i dalje bili član pregovaračkog tima.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Jeste, bila sam.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li je cilj vaših pregovora bio i to na osnovu uputstava koje ste dobili od gospodina Miloševića, da postignete mir ili da se odugovlači, vrši opstrukcija i uzrokuju problemi?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, on je insistirao na što bržem definitivnom rešavanju i to mirnim putem. Pa, imate i zapisnike koje je vodila Evropska zajednica ili zapisnika koji su vođeni u Londonu. Ja sam snimala za sebe isto tako, tog puta. Imate zapisnike njihove o stavu gospodina Miloševića koji su mnogo autentičniji nego što ću vam ja reći. Ne, nije imao nikakve ideje o nasilnom rešavanju. Bio je potpuno svestan. Bio je u jednoj situaciji gde je tražio, prosto-naprosto, pomoć u spasavanju onoga što se spasti može.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li vam je on ikada objasnio na koji način je međunarodna zajednica mogla da ga podrži u pronalaženju mira i na koji način je njihova politika njemu mogla da bude više od pomoći? Da li vam je o tome govorio?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znate, tu smo se mi razilazili i to je bio predmet našeg razlaza. Gospodin Milošević je stalno insistirao, bez obzira što smo doživeli od, takozvane, međunarodne zajednice, da mi moramo i dalje nastaviti pregovore, "to su naši bivši saveznici", "mi, sasvim sigurno, doći ćemo na tačku saglasnosti jedne, "mi nemamo izlaza sem pregovori, pregovori, pregovori sa zapadom. Moj stav je bio da treba podvući crtu i saopštiti: "Gospodo, to je ono što sam ja napisala "mi smo doživeli prevaru od strane Evropske unije, prekidamo pregovore s vama, iznosimo stvar pred Ujedinjene nacije. To gospodin Milošević 1992. godine, kad sam mu ja ovo predlagala, nije prihvatio. On je veoma kooperativan bio u tim, kooperativan u smislu interesa, u smislu namera Evropske zajednice, ali mi smo mu zamerali, mi u zemlji, zamerali smo mu da ide suviše daleko u popuštanju Evropskoj zajednici na štetu interesa Srbije.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Pretpostavljalo se da u Evropi ima država

koje su aktivno učestvovale u raspadu Jugoslavije, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: To nije pretpostavka, to su činjenice, gospodo. Imate ... Mi smo ... Mi imamo brojeve računa švajcarskih banaka koje nam je predočila naša služba bezbednosti o tome kako su i preko kojih firmi je stizalo oružje paravojnim snagama u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. To su činjenice. To je jedno. Drugo, imate isto tako izjave ...

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Moram ovde da vas zaustavim. Postoji više dokaza koje ste vi videli i koje je nesumnjivo video i gospodin Milošević, a koji govore o aktivnostima evropskih država u vezi sa podrškom Hrvatskoj, priznavanju Hrvatske i Slovenije. Recite nam, da li je njegov stav o tom problemu, po mišljenju vas i ostalih, bio čvrst ili slab? Da li je on zauzimao pregovaračku poziciju koju mnogi drugi nisu podržavali?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: U Srbiji mnogi nisu podržavali. Smatrali su da je suviše popustljiva linija. Smatrali su da predsednik Milošević ide suviše daleko u popuštanju, jer svaki zahtev koji je on ispunio nije imao rezultat završetka, nego novi ultimativni zahtevi i tako je išlo redom do dana današnjeg.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li ste vi, takođe, učestvovali u pripremi "Kutiljerovog plana" (Cutileiro Plan), koji je sačinjen nakon plana lorda Karingtona?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, ne, nisam. Ja sam bila u toku, ali ja nisam bila. Išla je druga ekipa pošto je, nakon što je dobila status pregovarača, ekipa iz, odnosno Republika Srpska i Republika Srpska Krajina, onda su one oformile svoje timove koji su išli, tako da ja nisam bila. Tu su bili predstavnici ... Ja znam da je predsednik Karadžić vodio delegaciju Republike Srpske i s njima je bio jedan tim ... Ja mislim da su na listi svedoka ti koji su išli, ali ja nisam bila, ali sam u toku i primala sam sve faksove koji su stizali u Beograd o toku pregovora u vezi "Kutiljerovog plana" i imala sam sve te dokumente u rukama, da.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Rekli ste nam da ste 1993. godine prestali da radite za predsednika Miloševića i Vladu, kad je reč o ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: ... pregovorima i mirovnom procesu. Zbog čega ste prestali da učestvujete u tom radu i kog datuma ste prestali sa aktivnim učešćem?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne bih mogla reći tačan datum, ali to je bio početak aprila 1993. godine. Razlozi, shvatićete razloge koje sam ja već dosada iznela ... Pre svega, da je naknadno ... Mi smo imali ... Naš principijelan stav je bio: granice ostaju otvoreni problem, mi ne priznajemo avnojevske granice, to će reći revolucionarne granice. Međutim, nakon priznanja, predsednik Milošević je smatrao da treba dalje nastaviti pregovore, da treba to prihvatiti kao neka vrsta *fait accompli* (svršen čin) i nastavio je pregovore. To je bio jedan od razloga našeg nesporazuma i drugo, ja sam vam maločas rekla, smatrala sam da smo doživeli najtežu prevaru od strane Evropske zajednice i ja sam predsedniku Miloševiću rekla: "Ja ne želim, kao pravnik, da ponesem istorijsku odgovornost, ni da budem član tima koji to preuzimaî.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: A kakav je bio njegov stav tada, 1993. godine, kada ste se vi povukli?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Uvek isti stav: "Nastavimo sa pregovorima. Zapad ... Mi nemamo alternative. To su naši istorijski savezniciî.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: A sada nekoliko pitanja o drugim temama. Spomenuli ste Babića, mislim da još uvek niste spomenuli Martića. Želim sada da vam postavim pitanje o uticaju gospodina Miloševića na druge ljude koji su učestvovali u događajima, a koji su se tada dogodili. Da li ste mogli da ocenite, na primer, kakav je uticaj, odnosno, kakav je odnos on imao sa Babićem?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Babić je ličnost koja je, pomalo,

ekstravagantna, vrlo samouverena. Saživljen je sa svojom ulogom nekog državnika, lidera i nije u tom smislu dozvoljavao nikome da utiče. Odmah je reagovao vrlo grubo, odbijajući sve. Prema tome, te veze nikad nisu bile potpuno usklađene ili ... Saradnja onakva kakva bi se mogla pomisliti da treba ili kakva bi trebala da bude između ljudi koji pregovaraju u krugu i brinu o sudbini tog naroda. Tu nikad nije bilo, tu je uvek ... Gospodin Martić je sasvim druga ličnost. Mnogo kooperativnija ličnost od gospodina Babića, tako da je on ... Ali, znate ta Republika Srpska Krajina je imala svoj Parlament, svoju Vladu i tu se nije moglo uticati van odluka koje je donosila sama ta Vlada. Ja sam bila za vreme rata nekoliko puta i na Palama i u Kninu i prisustvovala sam, jedanput, i zasedanju u Kninu. Tu, znate, taj svet je ... Osetio se ugroženim, napuštenim, izdatim od strane i partije i Vlade i vojske. Osećaj jedan oslonca samo na svoje snage, što je kod njih ulivalo i jedan dodatni ... Da li je to ponos ili ... Teško je to okvalifikovati.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Ovo se može posmatrati dvojako. Prvo, da li su oni mislili da je gospodin Milošević radio dovoljno da bi im pomogao? Da li su oni mislili da je on trebao da uradi više? Da li su oni mislili da je on davao dovoljno podrške?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, oni su smatrali da, ne samo gospodin Milošević, nego uopšte, da Srbija nije dovoljno učinila za njih. To su meni govorili isto tako kao članu, značajnom članu tima.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: A kada bi se gledalo sa druge strane, da li moglo da se kaže nešto o tome kakav je to imalo uticaj na mirovne pregovore, na mirovne konferencije gde ste se vi pojavljivali sa gospodinom Miloševićem? Koliko je bilo jednostavno njemu, vama i drugima da pregovaraju i, uopšte, da funkcionišu u odnosu na ono što se događalo u RSK?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Bilo je beskrajno teško, beskrajno teško. Pošto ne znam, to je stvar kojom se ja naučno bavim i istraživanjem još i sada, šta je pozadina i šta je uzrok da su se naši bivši

saveznici postavili prema Srbiji vrlo neprijateljski i da nisu imali razumevanja za jedan tragičan položaj u kom se našao srpski narod. To je stvar koja je meni potpuno, još uvek nedovoljno, mada, nešto sam i prozrela kroz dokumentaciju do koje sam došla, ali, u celini, naš položaj nije bio zavidan. Mi nismo imali podrške. Mi smo bili suočavani od samog ... Od "Karingtonovog papira" pa nadalje ultimatum, ultimatum, ultimatum. Alternative nije bilo. "Take it or leave it" (uzmi ili ostavi). To je bio princip.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Politički gledano, da li ste vi videli da li je to otežalo situaciju gospodina Miloševića u njegovim kontaktima sa političarima u Srbiji? Kakav je to efekat imalo?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Imalo je. Imalo je vrlo veliki efekat. Sigurno da je otežalo i tu se gospodin Milošević našao u vatri jednoj između pojedinih političkih stranaka, koje su zastupale oštriji ili blaži stav prema situaciji. Tako da je to otežalo, značajno otežalo položaj gospodina Miloševića.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: A sada bih želeo da pogledamo to isto pitanje sa tačke gledišta Bosne. Radovan Karadžić je bio vođa bosanskih Srba. Da li biste vi, na osnovu onoga što ste lično videli ili primetili, mogli da kažete koliki je uticaj imao gospodin Milošević na Radovana Karadžića?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znate, to su ličnosti, gospodin Karadžić, pa ima ih, na žalost, koji su umrli u međuvremenu, to su visoki intelektualci bili, sa jednim ličnim moralnim visokim integritetom, koji nisu smatrali ... Koji su sebe uvek postavljali na horizontalnom planu, a nikad ne po vertikali. Gospodin Karadžić je bio izuzetno uvažavana ličnost, ne samo, pre svega, kao izuzetan neuropsihijatar, vrlo poznat. Objavio ogromne radove iz te oblasti, a, zatim, činjenica da se stavio na stranu svoga naroda u najtežim trenucima, što mu je porastao rejting u tim krugovima. Jedna veoma snažna ličnost koja je sebe postavljala, kao što sam rekla, na jednoj ravnopravnoj osnovi. Diskutovao sa gospodinom Karadžićem,

sa gospodinom Miloševićem, teška srca se odrekao da direktno pregovara u Dejtonu (Dayton) i da prepusti ulogu pregovarača gospodinu Miloševiću, a to je bio zahtev Evropske zajednice, kao što znate. I tu je gospodin Milošević odigrao, zaista, jednu virtuoznu ulogu. Ubediti da on bude predstavnik svih strana u sukobu, jedini predstavnik. To je veoma ... Izuzetno teški trenuci. Kada biste pogledali štampu našu iz tog vremena koja je bila puna kritika, napada, odobravanja, neodobravanja, jedna užasno napeta situacija. Ali, moram da vam kažem, vi znate vrlo dobro kako je prošao "Kutiljerov plan", da su se tu apsolutno i mislim da je ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, prekinuću vas. Molim vas, gospodine Kej, sledeće pitanje.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: U stvari, verovatno ćemo da dođemo i do tog pitanja. Interesuje nas koliki je uticaja imao Radovan Karadžić na bosanske Srbe i da li je gospodin Milošević imao više uticaja? Da li je Karadžić bio uticajniji?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Apsolutno gospodin Karadžić. Gospodin Milošević je bio cenjen u izvesnim krugovima u Bosni, ali, kao što sam vam rekla, smatrali su da je suviše mlak i da je trebalo energičnije zaštititi Srbe. To su mu zamerali. Gospodin Karadžić je bio neprikosnovena, neprikosnoven autoritet u Bosni zahvaljujući svojim stavovima, ali jedan širokoobrazovan čovek koji se bavio i književnošću i poezijom i naukom i tako dalje, tako da je uživao jedan visoki ugled u svim krugovima.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da li biste mogli da nam kažete u koje je to vreme bilo, otprilike, kad je njegov uticaj na bosanske Srbe postao značajniji?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodina Karadžića?

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Da.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, ja mislim da je to bilo od

početka. Naime, nakon što je ... Prva je u Bosni stvorena, na strogo nacionalno-verskoj osnovi, SDA, to jest stranka, demokratska stranka Muslimana pod predsedništvom gospodina Alije Izetbegovića. Druga je stvorena hrvatska stranka. Srbi su bili bez ... Neorganizovani. I onda je inicijativa potekla da se formira i Srpska demokratska stranka, poslednja u tom lancu i to je podiglo rejting gospodinu Karadžiću, jer je on bio inicijator i izabran je za prvog predsednika te stranke. Veoma je, veoma mudro je vodio. Kad čitate njegove govore, to su govori visokog intelektualca.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Znamo da Karadžić i predsednik Milošević nisu bili iz istih stranaka, niti su imali ista politička gledišta.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Kako biste vi opisali političku vezu između predsednika Miloševića i Radovana Karadžića, u Bosni?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znao, kada se čovek nalazi ... Kada kuća gori, svi ukućani pokušavaju da spašavaju što se spasti da, čak i onda kada su u konfrontaciji. Tako se osećao srpski narod u to vreme, "pređimo preko svih razlika koje nas dele, ideoloških, političkih i tako dalje, trenutak je biti ili ne biti." Šekspirovski trenutak je bio za Srbe tada i tu je ta povezanost bila. Na žalost, ona nije održana. Nakon što je predsednik Milošević prihvatio sugestije zapada i vaspоставio granicu, odnosno, sankcije prema Republici Srpskoj. Tu je došlo do te neravnoteže i do pada uticaja gospodina Miloševića, daljeg pada, a porasta uticaja gospodina Karadžića. Sankcije su bile jedan strašno težak udarac po srpski narod, da, pod pritiskom Evropske zajednice.

ADVOKAT KEJ – PITANJE: Mi smo čuli od jednog svedoka da je predsednik Milošević morao da se suoči sa sankcijama protiv njegove zemlje. Imali smo svedoke koji su već govorili o toj temi. Što se tiče kontakata koje ste vi imali sa predsednikom Miloševićem koji su bili, kako ste nam već rekli, svakodnevn, stoga nam recite da li se uopšte moglo reći da je on vodio paralelnu politiku, da je vama govorio jedno, a radio nešto sasvim suprotno? Da li se možda o tome

radilo?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, znate, teško je to reći ... Pre svega, nakon što je "Karingtonov papir" propao, Srbija odbila taj papir, ali, naknadno, predsednik Milošević je nastojao da održi taj kontakt. Moram da vam kažem da dok smo još imali pregovore ovde i u Briselu, kasnije, da je Evropska zajednica stalno insistirala na nekoj konspirativnosti. Uvek nam je sednica počinjala: "Molim vas nikakve zapisnike ne smete voditi, nikakve beleške ne smeju se voditi, nikave izjave ne smete da date, ovo o čemu govorimo je strogo poverljivo". Meni to nikada nije bilo sasvim jasno. Ja sam lično pokretala pitanje mnogo puta tad. Mada to nije mnogo poštovano, moram da vam kažem, jer su često puta političari, izlazeći sa sastanaka, davali izjave štampi i tako dalje. Nakon toga, sasvim sigurno, ja lično sam već se udaljavala od profesora, izvinite, od gospodina Miloševića, jer je on pregovarao ... Došlo je, znate, došlo je do promena i u samoj Srbiji, do promena vlada. Imali smo svake dve godine nove izbore. Šest vlada je promenjeno za devet godina, tako da smo imali jednu veoma burnu političku scenu u Srbiji. I tu, ja svakako nisam bila ličnost od takvog poverenja da bi meni bile saopštavane sve te stvari. Ja sam bila, na neki način, ipak, u ekspertskom svojstvu, tako da kasnije, sve se to odvijalo ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, profesorka.

ADVOKAT KEJ: Hvala vam, profesorka Avramov, što ste odgovarali na moja pitanja. Postavljaću vam još pitanja. Pre nego što sednem, časni Sude, postoje još dva dokumenta do kojih smo došli tokom glavnog ispitivanja. Jedan ima oznaku DPH 990. Molim da to postane dokazni predmet Odbrane. Sada ovde imamo i prevod.

SUDIJA ROBINSON: Da.

ADVOKAT KEJ: Dakle, ljudi nas verovatno slušaju.

SUDIJA ROBINSON: Da, to će biti dokazni predmet Odbrane.

sekretar: Dokazni predmet Odbrane 243.

ADVOKAT KEJ: Da, D243.

SUDIJA ROBINSON: Da, D243.

ADVOKAT KEJ: A sledeći dokument koji smo pogledali je DPH 984. Molim da taj dokument dobije oznaku D244.

SUDIJA ROBINSON: Da.

ADVOKAT KEJ: Ja ovde imam i prevod tog dokumenta i to će biti dostavljeno i Pretresnom veću i Tužilaštvu.

SUDIJA KVON: Ja mislim da mi ovde imamo prevod dokumenta D244 i ovde stoji "Naredba".

ADVOKAT KEJ: Da.

SUDIJA ROBINSON: Dakle, treba nam još i prevod za prvi dokument.

ADVOKAT KEJ: To smo već obezbedili. D243 je, takođe, preveden.

SUDIJA KVON: Sekretar neka za vreme pauze proveri da li je prvi naredni broj 242 ili 243.

ADVOKAT KEJ: Hvala vam, časni Sude.

SUDIJA ROBINSON: Sada ćemo napraviti pauzu od 20 minuta. Molim ustanite.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, Pretresno veće je razma-

tralo svoj nalog koji je u skladu sa paragrafom 2 i na osnovu diskrecionog prava koje ima, donelo odluku da vam dozvoli, ukoliko želite, da postavite dodatna pitanja. Ukoliko želite da ih postavite, treba da precizirate na koje će se oblasti ona odnositi. Želite li da postavite dodatna pitanja i, ukoliko želite, na koje se oblasti odnose?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, vi meni sugerirate da ja u onome što treba da se smatra mojom odbranom postavljam dopunska pitanja. To da ja u onome što se smatra mojom odbranom postavljam dopunska pitanja, pa to je čist cinizam. A drugo, sve ovo što postavlja gospodin Kej samo razvodnjava ...

SUDIJA ROBINSON: Prekinuću vas. Iz ovoga zaključujem da je vaš odgovor, "ne". Profesorka, pre nego što vam pitanje postavi tužilac, Pretresno veće bi želelo da vas pita da li postoji neka tema o kojoj biste želeli nešto da kažete? Postoji li nešto drugo što je relevantno za pitanja o kojima smo danas diskutovali, a u vezi čega biste vi želeli nešto ukratko da kažete?

SVEDOK AVRAMOV: Znače, taj slučaj koji vi raspravljate je toliko komplikovan i toliko slojevit da bi bilo masa jedna pitanja koje bi čovek mogao pokrenuti. No, jednu stvar bih htela da vam napomenem, da mislim da ste ceo slučaj sveli na jedan zatvoreni krug, a o problemu Jugoslavije, odnosno, kako se to kaže "transformaciji teritorijalnoj" je čitav svoj broj posvetio "Njuzvik" (Newsweek) još 1990. godine. Ceo broj. Ja bih vam mogla ovde, samo, gde mi je ... Izvinite ... samo dva pitanja ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, mogu li da vas podsetim. Ne. Dozvolite ...

SVEDOK AVRAMOV: Ako dozvoljavate ...

SUDIJA ROBINSON: Mi vas pozivamo da uradite ono što bismo želeli da uradite, jer smatramo da bi to moglo da bude od pomoći, da izrazite svoja mišljenja o bilo kojoj temi koja je relevantna za pitanja

u ovom predmetu. Ne zanima nas uopštena diskusija. Ukoliko ne možete da identifikujete neku konkretnu temu, onda, u redu.

SVEDOK AVRAMOV: Ovo je jako konkretno. Ovo se raspravlja o problemu Balkana i kako će se rešiti balkanska pitanja. Ovde se govori o tome da će doći do rata na Balkanu. Ovde se govori o alternativama na koji će se način preurediti i na koji bi se način moglo preformulisati pravo na intervenciju u poslove drugih država, što je poveljom zabranjeno. Dakle, hoću da kažem da ceo kompleks problema razaranja Jugoslavije se mora posmatrati u širem kontekstu prethodnih priprema za ono što će se desiti u Jugoslaviji a one su dolazile spolja.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam. Izvolite, gospodine Najs.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja neću mnogo da se bavim istorijom, ali mislim da je dobro da se kaže da je pokojni predsednik Tito smatrao da slaba Srbija, čini Jugoslaviju jačom, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da, da. To su njegove reči.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I to je jedan od razloga zbog kojih su Vojvodina i Kosovo imali visoki stepen autonomije, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U jednom trenutku je objavljen i jedan poznati "Memorandum", sa kojim ćemo da se pozabavimo, verovatno ne direktno sa vama, "Memorandum" SANU koji je napisan sredinom ili krajem osamdesetih. Recite nam, da li je u tom "Memorandumu" zauzet stav da je taj prilaz, ta politika slabljenja Srbije pogrešan?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Taj ... Znete, ja ne bih želela, ja mislim da postoje mnogo pozvaniji, kompetentniji ljudi da daju

svoje mišljenje o "Memorandumu". Ja sam ga pročitala, ja sam ga imala. On je, uostalom, preveden i na engleski, tako da možete ... Koliko sam ja shvatila "Memorandum", on ... Poenta u "Memorandumu" je bila na nezadovoljavajućem položaju, ekonomskom položaju Srbije, koja je, na neki način služila kao baza za snabdevanje sirovinama ostalih republika i drugo, što je jedan paradoks bio apsolutno, molim vas, vi ste pravnik, imate Ustav preveden na engleski jezik, naš, pokrajine su bile, u stvari, imale su paradržavni status. I ne samo to. Uzmite samo jedan stav: da su dve pokrajine mogle, odnosno, morale dati svoju saglasnost na promene Ustava Srbije, ali Srbija nije imala pravo da stavi veto na promenu Ustava pokrajina. Dakle, jedan paradoks, jedna ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moram da vas prekinem, profesorka. Nadam se da to nisam uradio grubo, ali moram da vas vratim na pitanje koje sam vam postavio. Uopšteno govoreći, da li je tačno da je razmišljanje intelektualca koji su radili na "Memorandumu", obuhvatalo i mišljenje da je slabljenje Srbije autonomijom Kosova i Vojvodine loša ideja? Odgovorite samo sa "da" ili "ne" ili sa još par reči, ukoliko morate preciznije da kvalifikujete.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Moj utisak je, ali i moje dubuko uverenje, moram da vam kažem, da je to tačno, znate, jer nemojte zaboraviti jednu stvar koja se stalno zaboravlja: da je autonomija Kosova zloupotrebljena. Vidite, nekoliko talasa ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moram da vas prekinem kako bismo krenuli dalje. Dakle, to su smatrali intelektualci koji su napisali "Memorandum". Za vas, sobzirom da je ovo prvi put da govorite na taj način, za one koji ne dolaze iz zemalja bivše Jugoslavije, već iz onih sa dugom tradicijom višestranačkog političkog sistema, ti ljudi možda ne shvataju pravi značaj "Memoranduma" koji je došao iz Srpske Akademije nauke i umetnosti, jer taj "Memorandum" je bio delo od ključnog značaja za događaje koji su kasnije usledili, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne sasvim. Ne, ne bih rekla. Apsolutno ne. Ima jedna druga stvar, znate. "Memorandum" je, na

neki način, pretvoren, rekla bih, gotovo u mit jedan. Reći "Memorandum" srpske Akademije, to je značilo najtežu osudu Srbije, znate. Mislim da je to svesno urađeno, da sam sadržaj ... Ja bih volela ... Ponavljam vam, ja nisam kompetentna, da će mnogo kvalifikovaniji ljudi svoj stav o "Memorandumu" reći, nego što ja mogu da vam kažem ali bih vam rekla moj utisak. U situaciji kada su se razvili secesionistički i teroristički pokreti u Jugoslaviji, trebalo je naći balans neki da se optuži i Srbija i onda je izmišljen neki srpski nacionalizam. Uveravam vas da njega nije bilo u Srbiji. "Memorandum" nije nikakav nacionalistički akt. On je jedna, rekla bih, stručna ocena o ekonomskom stanju Srbije koja klizi ka zemljama trećeg sveta pri postojećem tadašnjem stanju. I nezadovoljstvo u Srbiji ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: ... je bilo, samo da znate još jednu stvar. Molim vas, taj "Memorandum" je prednacrt nacрта bio. To nije bio akt koga je iko usvojio. To je prednacrt jedan bio koga je sačinila jedna ... Tri svega čoveka, akademika. Zatim je trebalo ići pred ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prekinuću vas.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: ... Odbor za društvene nauke pa posle na Izvršni odbor Akademije, pa onda na Skupštinu. A on nije došao ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Prekinuću vas, profesorka, jer mislim da ako vas ne prekinem da ćemo i vi i ja biti izloženi kritikama, što ne bi bila dobra stvar. Moramo da pazimo da odgovori budu kratki. Ono što ja želim da kažem, a mislim da se vi tome nećete usprotiviti je da je mišljenje jedne institucije, poput Srpske akademije nauka i umetnosti potencijalno bilo veoma važno u bivšoj Jugoslaviji, gde su mogućnosti da razne političke grupe izražavaju javno svoja mišljenja manje nego drugde. Da li to može da se kaže? Nakon toga možemo da odemo na drugu temu.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, ne može se reći zato što, na

primer, velika većina članova Akademije nije imala pojma o nekom "Memorandumu", jer on nije prošao ni prvu instancu. On je bio prednacrt nečega i nije došao ... Ja lično da vam, moj dobri prijatelji, članovi Akademije nisu znali ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U stvari sam vas pitao o Akademiji, ne o "Memorandumu" i to iz sledećeg razloga: gledajte, jedan od odgovora koji ste dali kada ste govorili o junu 1991. godine, bio je sledeći: rekli ste da nije samo optuženi donosio odluke nego da su doneti zaključci bili i zaključci intelektualaca. Onda ste rekli da je pola Srpske akademije nauke i umetnosti bilo uključeno u donošenje odluke. Zato sam hteo da vidim koliko je ta institucija važna i onda ćemo da pređemo na nešto drugo. Možete li da mi pomognete?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Mogu. Upravo u ovome, gospodine. To je moj rezime onoga što smo diskutovali, ali ne o "Memorandumu". Nije bilo reči o "Memorandumu" u našim ... Ja, na žalost, moram da vam kažem da su, recimo, dva uvažena člana, akademik Ivić i akademik Samardžić, naročito akademik Samardžić, koji je bio vrlo aktivan istoričar, koji je izvanredan jedan, vrsni naučni radnik, znate, učestvovao ... Na žalost, ali ... To je bio rezultat, gospodine, a ne "Memorandum".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Počinjemo da dobijamo utisak o tome na koji su se način SANU i intelektualci uklapali u život bivše Jugoslavije, kada su oni uspeli da dovedu ovaj dokument u centar političkih diskusija. Rekli ste da nije samo optuženi donosio odluke. Možete li to da nam malo detaljnije objasnite? Ako ih on nije donosio, ko jeste? Ovo je na kraju perioda o kojem ste nam govorili, 1991. godine. Ko je donosio odluke, ako ne on?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodine, u 1991. godini, pa i pre toga, otpočela je jedna politička igra, van vremena i van logike vremena u kome smo živeli, van svih pravila međunarodnog prava. U toj političkoj igri jedan od aktera bio je i gospodin Milošević. Centralne ličnosti te političke igre, koja je bila, po mojoj dubokoj oceni, duboko protupravna, nelogična, jer dok se Evropa ujedinjava mi

imamo fragmentaciju Jugoslavije. Dok govorimo o promeni sistema, o potrebi demokratizacije zemlje, mi imamo stvaranje etnički čistih država. Dakle, jedna krajnja nelogičnost. Ali, centralno pitanje. Dozvolite mi da vam odgovorim. Jedanaest zemalja Evropske unije bile su protiv priznanja. Samo je Nemačka bila za i članice Evropske unije popuštaju u Matrihtu (Maastricht) pod pritiskom. Druga ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite mi. Možda ja nisam dobro shvatio vaš odgovor kad ste rekli da je pola SANU učestvovalo u tome, a da nije samo jedna osoba donosila odluke, jer, meni se činilo da ste vi govorili o tome da su za Srbiju i u ime Srbije tada odluke donosili i drugi ljudi, a ne samo optuženi. Mene nisu zanimale zemlje međunarodne zajednice. Mene zanima ko je osim optuženog donosio odluke u ime Srbije 1991. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja sam vam, gospodine, govorila o situaciji opštoj, o diskusiji koja je vođena i traženja odgovora na jednu kritičnu situaciju sa kojom je bio suočen srpski narod, a ne o donošenju odluka. Odluke, na žalost, o svemu od 1991. godine su zavisile od inostranih faktora, a ne od Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Neko je u Srbiji, gospođo, donosio odluke. To je bio optuženi, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne. Ne on. Molim vas, mi smo imali, na kraju krajeva, u to vreme i višepartijski sistem i Vladu. Imali smo Parlament. Prema tome, u tim granicama može se desiti da je tu i tamo bilo ispada na ovoj ili na onoj strani, ali nemojte zaboraviti da u tih deset godina, mi smo imali devet izbora. Svake gotovo ... Već nam je, gotovo, svima išlo na nerve menjanje Vlada, često. Jer je to, kao što sam vam već rekla, bila jedna izuzetno teška situacija u kojoj, ja to mogu apsolutno da tvrdim, je gospodin Milošević uvek tražio oslonac u Skupštini.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A onda je sam donosio konačne odluke.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja vam ponavljam, odluke one kao predsednik što je imao nadležnost da donosi ili da ubeđuje da

je tako neophodno. Međutim, morate da imate u vidu da smo mi bili suočeni sa ultimativnim zahtevima, da smo mi bili pod sankcijama, da smo bili izolovani, da se Srbija našla na ivici egzistencijalnog opstanka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo sad malo nazad, na 1991. godinu. Pitanja koja vam je postavljao gospodin Kej su zasnovana na pretpostavci da je kriza započela otcepljenjem Slovenije i Hrvatske. Da li se vi slažete sa takvim stavom ili smatrate da je kriza započela ranije?
SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Kriza je započela ranije. To je svakako, ali je ... 1991. godine su intenzivirani teroristički napadi i onda je to imalo uzlaznu liniju jednu ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako je kriza počela ranije, recite nam kada je započela?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Znao, na žalost, ono što sam vam rekla, to je moja slobodna ocena kao profesora koji se bavio mnogo više spoljnom politikom nego unutrašnjom, ali, kao što i sami znate još onu Klauzevicevu (Carl Philipp Gottfried von Clausewitz) "Spoljna politika je produžetak unutrašnjei, kao što su i ratovi. Dakle, bila sam, na neki način, zainteresovana za sudbinu i pratila sam razvoj. Moj utisak je da je Jugoslavija iz krize u krizu upadala. Ja bih vam, ako dozvolite, navela samo nekoliko centralnih tačaka. 1945. godina. Mi smo tokom rata imali oslobodilački rat, a revolucionarne promene, promene sistema, nacionalizacija, eksproprijacija i tako dalje, promena totalna, je nastupila tek onda, 1945. godine. Zatim imamo 1948. godinu, prekid sa Sovjetskim Savezom (Soviet Union) ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo trenutak. Ja sam vas samo pitao za datum početka krize, prema vašem mišljenju.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja vam govorim ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi mislite da je započela ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Dozvolite mi da nastavim. Ne, ekonomska kriza. Mi smo imali stalne promene u tom ekonomskom

sistemu koji su izazivali potrese. Glavni arhitekta tih promena je bio Kardelj, Slovenac jedan, koji je bio ideolog našeg posleratnog razvoja. Svaka ta ekonomska promena do koje je dolazilo, izazivala je potrese u zemlji i ne samo to, to je bilo praćeno likvidacijom personalnom, likvidacijom pojedinih političara, znate ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A zatim, nakon toga, sledeći datum nakon 1948. godine?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, Goli otok ... Hoćete da vam kažem, onda? Jedini u Evropi mi smo imali koncentracioni logor u kome je ostalo oko 5.000 mrtvih, znate. Mi smo ... Druga faza. Šesdesetih godina mi prelazimo na jedan sistem nacionalnih ekonomija ... Dalja decentralizacija. Tu, opet, dolazi do izvesnih promena. Drugo, mi smo imali jedan, znate, sistem, "nit' je devojka nit' je riba". Mi smo imali neki tržišni, kvazi tržišni sistem u zemlji koji se duboko razlikovao od sistema socijalističkih zemalja. Svaki put, naročito prelaz na nacionalne ekonomije, znate, u situaciji kada se vodi integracija ekonomska u Evropi, izaziva potrese i kidanje tih lanaca. To vam je jedan kontinuitet kriza ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći događaj, molim.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Sledeći događaj, najteži, 1974. godina, donošenje Ustava. Na mom fakultetu bili smo protiv tog Ustava. Došlo je do izbacivanja sa fakulteta i do hapšenja i do osuđivanja ljudi koji su se izjašnjavali protiv Ustava iz 1974. godine, smatrajući da je on duboko usmeren protiv Srbije. 1974. godina.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dozvolite mi da vas prekinem zbog sledećeg. Vas su 1970. godine, ako se ne varam, izbacili iz Saveza komunista, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, 1951, 1952. godine sam ja izbačena, ali sam posle ponovo primljena. A 1970. godine sam sama napustila. Poništena je ... Ja sam isključena januara 1952. godine i tada je, posle izvesnog vremena, ta odluka poništena, a ako vas interesuje konkretno, glasala sam protiv odluka partijske organizacije

i bila sam odmah izbačena. A primljena sam u partiju kratko vreme pre toga, da vam kažem. A hoćete da vam kažem da sam prvi put izbačena 1946. godine, posle par meseci. Ja sam imala vrlo buran partijski život. Izbačena sam i ponovo primljena krajem 1950. godine i napuštam sama Savez komunista sedamdesetih. To je moja istorija. A, inače, da vam kažem i to, da ne biste imali krivu predstavu, ja sam, gospodine, učesnik rata. Ja sam pripadala pokretu, ilegalnom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Čuli smo nešto o vašoj knjizi “Genocid nad Srbima 1941-1945”.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne nad Srbima, nego “*Genocide in Yugoslavia in the Light of International Law*” (Genocid u Jugoslaviji u svetlu međunarodnog prava). *That was because* (to je bilo zato što), izvinite, jer nije se radilo samo o genocidu nad Srbima, niti sam ja opisivala samo genocid nad Srbima. Radilo se o genocidu nad Srbima, Jevrejima i Romima. Srbi su bili najmnogobrojnija žrtva. Tu se razlikuju pojedini teoretičari. Ja sam se oslonila na podatke iz Frajburga, iz nemačkih arhiva. Hrvati to osporavaju, da nije bio toliki broj. Ostavimo to sasvim po strani. Ali stradao je najveći broj Srba, manji broj Jevreja i Roma.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, prvo da čujemo tačan naslov knjige.

TUŽILAC NAJS: Da, ja sam shvatio da je naslov knjige bio “Genocid nad Srbima od 1941-1945” ... 1991-1992. godine? Međutim, svedok kaže drugačije. Proveriću to preko noći. Ali pretpostavljam da je ona u pravu. Nema sumnje.

SVEDOK AVRAMOV: Ne, molim vas. Ja ću vam pokloniti knjigu ako smem da vam poklonim. Ja sam opisala, kad ste me pitali ... Gospodin Robinson me je pitao “Šta pokriva vaša knjiga?”, je l’ tako bilo pitanje? Vaša knjiga o genocidu šta pokriva, koji period? Tad sam rekla pokriva period 1941-1945. godina, genocida nad Srbima, a dalje sam proučavala ilegalne pokrete i tako dalje. A moja knjiga

nosi naziv, u prevodu na engleski jezik, "*Genocide in Yugoslavia in the Light of International Law*".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Razlog zbog kog vas to pitam je sledeći: znamo da je pokojni maršal Tito insistirao na tome da u Jugoslaviji, pod njegovim vođstvom, ne sme da bude nacionalizma. Mene sada zanima: da li je vaš odlazak iz komunističke partije možda bio posledica toga da ste vi imali neke nacionalističke poglede?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, nije. Ja sam ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, dobro, hvala.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, idemo onda dalje. Od Ustava iz 1974. godine, šta je, po vašem mišljenju, sledeći događaj koji, zaista, predstavlja početak krize kojom se sada bavi ovaj Sud?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Smrt Josipa Broza je izazvala krizu političkog autoriteta jer je on bio neprikosnoveni diktator. Prenošenjem na kolektivni organ, na kolektivnog vrhovnog komandanta, sastavljenog od predstavnika ... Je izazvalo, jer su sukobi između pojedinih republika bili tako očiti da taj kolektivni organ nije mogao da funkcioniše. I tu je dolazilo do stalnih problema. Štampa je o tome mnogo pisala i taj talas ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Smrt predsednika Tita 1980. godine. Nakon toga, koji je sledeći događaj?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: 1981. godina, prva pobuna šiptarske manjine na Kosovu. I to je bila vrlo, vrlo oštra i vrlo militantna sa teškim sukobima u kojima je poginulo dosta policajaca i tako dalje i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći događaj?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: To je bila 1981. godina. Pa, onda je to išlo do 1990. godine. Tu su se vodili pregovori, onda, između republika. To je bila jedna mučna situacija koja, konačno se završava

onim krahom, to jest, secesijom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja sam vam dao priliku da navedete uzročne događaje. Primetio sam da vi niste spomenuli ukidanje autonomije Kosova. Recite nam sada, ako gledamo unatrag, da li je ukidanje te autonomije bilo od ključne važnosti za razvoj krize?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Vi ste u velikoj zabludi, gospodine, ako verujete da je autonomija ukinuta. 1989. godine sa amandmanima na Ustav Srbije su ukinuti samo neki elementi koji su Kosovu dali status paradržave, a autonomija je ostala. Vraćeno je, u stvari, na neki način, na status pre Ustava iz 1974. godine. A autonomija Kosova i Vojvodine je ostala netaknuta, jedino je ukinuto ono što je tim pokrajinama davalo status, kao što sam rekla, elemente državnosti, bolje rečeno, a ne status, nego elemente državnosti. Samo su oni zloupotrebili, za razliku od Vojvodine koja nije uradila. Kosovo je faktički ... Tu je došlo do jednog masovnog naseljavanja Albanaca i tu je, faktički, autonomija zloupotrebljena do te mere da Abanci nisu trebali nikakve formalnosti za državljanstvo. Dobijali su odmah lične karte. Smatrani su državljanima, znate.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znamo da postoji debata u vezi sa Kosovom. Ostavimo to sada po strani. A kakva je situacija sa Vojvodinom? Da li smatrate da je smanjenje ili ukidanje autonomije Vojvodini, a o tome smo čuli dokaze u ovom postupku, možda, takođe, doprinelo razvoju događaja, jer zajedno sa Kosovom i Vojvodina je vraćena u Srbiju i Srbija je, na taj način, postala jedinstvena i veća?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne veća ... Ne smatram da je to. To je upotrebjeno. Znate, nakon "Karingtonovog papira", svi su dobili krila. Svi su hteli neku nezavisnost. Svi su hteli neku fragmentaciju dalje. Tu je ležao problem, a ne u srpskom ustavu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mi se sada bavimo vremenom daleko pre Karingtona i, molim vas ljubazno, da kažete Pretresnom veću kojim je delom "jogurt revolucija" i šta ste vi mislili o materijalu koji

uključuje i potvrde o tome da su ljudi bili mobilisani u vojsku da bi demonstrirali u Novom Sadu? Šta mislite kakvu su oni ulogu imali u ovim događajima?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Da su ... Da je vojska demonstrirala u Novom Sadu? O tome pojma nemam. To je prvi, to je prva informacija o tome. Ja sam, inače, vrlo često tamo bila. Odande je moj muž. Ja o tome pojma nemam. Da je vojska bila, ne. Ne znam o tome uopšte ništa. Demonstracije su postojale, građana. To sam videla. Ne demonstracije nego manifestacije u prilog amandmana 1989. godine. Tu su Srbi manifestovali povratak ponovo na status. Jer, znate, to je tištilo, bolelo Srbe, zašto autonomije na kojima je Tito insistirao ... Da se razbije Srbija, da dođe do nekog balansa, da se smanji Srbija i da bude neki balans između republika, jer su postojale velike razlike između pojedinih ... I Srbi su postavljali pitanje zašto nema autonomiju i jedna Krajina gde postoji apsolutno kompaktna srpska zajednica. Zašto nema autonomiju Slavonija koja nikad nije bila u sastavu Hrvatske za vreme Austro-Ugarske (Austro-Hungary), to je bila odvojena ... To će vam mnogo bolje istoričari objasniti, ali su Srbi postavljali pitanje zašto autonomije samo u Srbiji, a ne u Hrvatskoj ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hajde da se zadržimo na Vojvodini. Dakle, samo za trenutak da se zadržimo na Vojvodini. Vi nam kažete da ste imali puno kontakata sa optuženim u to vreme, da ga dobro poznajete. Šta ste vi mislili, koliki je bio njegov uticaj, njegova ovlašćenja? Da li se vi slažete sa njim da je on imao mogućnost da Srbe sa Kosova organizuje i da ih pošalje tamo da demonstriraju?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ni govora. To je apsolutno netačno ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hajde onda da pretpostavimo, samo radi ove diskusije, ukoliko u to vreme optuženi nije bio taj koji je organizovao ljude i slao ih na demonstracije u masovnom broju da bi ostvario određene političke ciljeve u Vojvodini, ko je drugi, onda, to radio u te svrhe? Možete li da nam kažete to ime?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, Vojvodina. Molim vas, Vojvodina je apsolutna većina Srba. U Vojvodini, sad je bio popis nedavno, ne želim da operišem, možda ne bih tačno vam rekla koja je cifra ... Blizu 80 posto Vojvodine je srpsko stanovništvo. Vrlo mali broj imate, simboličan broj Slovaka, Rumuna, Rusina i ... Mađarska manjina je najbrojnija. Nešto oko 300.000 od dva miliona i nešto više stanovnika, koliko ima. Ne bih vam jer nemam ovde pri ruci, da vam tačne ... Ali mogu to da vam nabavim ako vas to interesuje, statističke podatke, tačno koliko koga ima. Vojvođani su sami protestvovali, odnosno Vojvođani su ... To nisu bile demonstracije, gospodine. To su bile manifestacije za poršku amandmanima iz 1989. godine, a ne demonstracije. Demonstracije su bile u Prištini (Prishtine) protiv toga. To je razlika.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Hajde onda da pređemo na poslednje pitanje. Vi znate da je na Kosovu bilo raznih problema koji su proisticali iz OVK (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) i terorizma. Molim vas, uzimajući u obzir svo vaše znanje i iskustvo, kažite nam koji je bio pravi razlog ukidanja autonomije u Vojvodini? Je li postojao pravi razlog?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Postojao je jer su imali identičan status i jedni i drugi. I ne možete sada jednima menjati, drugima ne. To je jedna strana problema. Ali, poenta u amandmanima je bila da se oduzme pravo veta pokrajinama, da osujete promene, recimo, Ustava Srbije. To je paradoks jedan bio koji smo mi imali. Srbija je, jednostavno, postala tim amandmanima jedna celovita država sa dve pokrajine, autonomne, koje su zadržale i imale i svoj Parlament i svoju Vladu i svoje organe.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, bilo ukidanjem, bilo ograničavanjem autonomije, Srbija je postala jedinstvena i dobila onu veličinu koje se Tito i plašio. On je bio u pravu što se plašio veličine Srbije, zar ne? Zato što je ta veličina onda išla za tim da ostvari svoje interese na uštrb tuđih interesa.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodine, ta logika mogla bi se

primeniti na Nemačku i na Francusku (France) i na Veliku Britaniju (Great Britain) i tako dalje. Svaka zemlja ima manjine u svom sastavu i po čemu bi se onda ... Evo, uzmite samo slučaj Velike Britanije i Severne Irske (Northern Ireland) i tako dalje. Zašto bismo ... To je logično, sasvim, da svaka zemlja želi da sačuva svoju kompaktnost, jer, dozvolite da sebe nazovem stručnjakom za međunarodno pravo, nikad ne volim da upotrebim tu reč, da država ima aktivno obavezu održavanja poretka na svojoj teritoriji. To je njena međunarodna obaveza. Prema tome, svaka država mora da vodi, da ima taj kapacitet koji može da kontroliše i da održava dati poredak na svojoj teritoriji. Srbija to nije imala. Tih mogućnosti. I ona je sprovela to amandmanima. Zašto su bili tako protiv autonomije Krajine kad je to imala i Srbija, srpski narod za vreme Austro-Ugarske, a ne i u Jugoslaviji?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što pređemo na sledeći događaj u ovom opisu hronoloških događaja, da se osvrnemo na ovo: vi ste rekli, tokom vašeg iskaza, izjavili da je optuženi koristio izraz, koji ja sada parafraziram, da svi Srbi treba da žive u istoj državi. U koje dve prilike ste čuli od optuženog da koristi taj izraz?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: To je prvi put rekao, prema štampi. Ne, ja nisam bila prisutna, nego sam to iz štampe i taj sam baš podatak uzela iz štampe, na sastanku Centralnog komiteta. Ne mogu tačno datuma da se setim. Nisam smatrala da je to tako važno, da pogledam tačan datum kada je došlo do raspada partije. Najavljen raspad. Nije još došlo potpuno. Nešto kasnije će doći do raspada potpuno, partije, na nacionalne komunističke partije, što je jedan nonsens, odnosno kontradikcija sa ideologijom koja se zastupa. Internacionalizam s jedne strane i sa druge strane strogi nacionalizam. E sad vidite, tu kada je došlo i ja ne znam ko je pomenu od ... Rekao je: "Ne može Srbija dozvoliti raspad države u kome će fragmentiran biti srpski narod. To je rekao u tom ... Posle toga, kada su došli iz, kada je došlo do tih prvih terorističkih napada na Srbe i to grupnih napada i grupnog proterivanja Srba, jer krajem 1991. godine mi smo imali preko 200.000 izbeglica, Srba iz Hrvatske,

onda je, obraćajući se Srbima, rekao: "Sve ćemo upotrebiti da zaštitimo i da ostanete, odnosno, da se ispuni vaša želja da ostanemo u jednoj državi, jer to je bio zahtev i Pala, zahtev i Bosne i zahtev Republike Srpske Krajine. I pre nego što su pri ... Znete, oni su proglasili Republiku Srpsku Krajinu, odnosno Republiku Srpsku onda kada su videli da Srbija neće da proglasi jedinstvenu teritoriju. To je bio neki akt samoodbrane.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Taj termin "Velika Srbija" ima svoj istorijat koji ponekad ima i emotivni naboj, iako nećemo danas da ga koristimo, jasno je da ideja da svi Srbi žive u jednoj državi je ideja koja je postojala određeno vreme i čak je nju koristio i optuženi, na ovaj način koji ste vi sada opisali, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja ne znam kako ga je ... Pratila sam, ali ne mogu reći da sam sve, ceo proces pratila, tako da sam nešto pratila, nešto nisam. Ne mogu da se setim u kom kontekstu je gospodin Milošević to upotrebio. Ja vam upotrebavam u kontekstu u kome, ono što ja znam, što sam doživela i u čemu sam učestvovala. Taj ... Jeste, vi ste potpuno u pravu. On ... On ima emotivnu konotaciju, da, ali on ima i pežorativno značenje koje je upotrebljavala Austro-Ugarska 1914. godine. I onda je uvek kada se želelo inputirati Srbiji neka agresivnost, onda se reklo "ide za Velikom Srbijom". Znete, gospodine, Srbija je imala dva puta mogućnost da postane zaista velika: 1916. godine kada su joj saveznici predlagali da se odrekne Jugoslavije i da dobije granice ... Celu Bosnu i Hercegovinu i deo Slavonije. Srbija je to odbila u interesu ujedinjenja Južnih Slavena i da obuhvati i da izađe, na neki način, zahtevima dela Hrvatske, naročito hrvatske inteligencije i dalmatinske inteligencije, da se oslobode Austro-Ugarskog jarma.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Samo trenutak. Ja ću na hronologiju uskoro da se vratim, ali pre nego što to uradim, možda bi bilo korisno da nam kažete sledeće: vi ste spominjali Irsku, Veliku Britaniju. Ima Iraca koji žive u Engleskoj (England), ali ima ih i u Americi (United States of America). U svakoj zemlji ima stanovnika

iz susednih zemalja. Možda ima oko 5.000 neidentifikovanih grupa koji žive u postojećih, oko 200 država. Ja želim da vas pitam, a da ne budem uvredljiv, profesorka Avramov, šta je to tako posebno, što se tiče Srba, da im dozvoljava da, zanemarujući interese drugih, svi žive u istoj državi?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nikada Srbi nisu zanemarivali interese drugih država, ali je to prirodno pravo svakog naroda. Pogledajte šta je uradila jedna velika Nemačka. Zašto bi ujedinjenje Nemačke bilo ispravljavanje istorijske greške, jedne poražene Nemačke u dva svetska rata, a zašto bi bio tako smrtni greh Srbije, koja se borila za ovu novu Evropu u dva svetska rata, žrtvovala trećinu svog stanovništva za evropski poredak gde se borila, zašto bi bio tako veliki greh ako bi rekla: "pa dobro neka žive" ... Pa, molim vas i Kinezi žele da Tajvan (Taiwan) bude sastavni deo i da vam ne pričam, da vam ne govorim niz ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitanje je bilo sledeće: šta je to toliko posebno kod Srbije ili Srba? Vi ste nam naveli primer Nemačke i ja moram da vam postavim sledeće pitanje: da li je ujedinjenje Nemačke povuklo za sobom veliki premeštaj stanovništva i etničko čišćenje onih manjina koji nisu bili Nemci, a našli su se na teritoriji te ujedinjene Nemačke?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Pa, da znate da je i bilo. Samo se malo o tome i govorilo. No, istovremeno ću vam reći da pomeranja stanovništva iz Srbije nije bilo. Hoću jedan primer da vam navedem. U Mađarskoj (Hungary) je 1918. godine živelo 250.000 Srba, danas ih živi 5.000. Oni su delimično asimilirani, delimično su preseljeni i tako dalje. Srbija je jedina zemlja, rekla bih, u Evropi, u kojoj su manjine doživele procvat i nijedna manjina nije smanjila svoj broj nego obrnuto. To je jedna strana. Ali zašto su Srbi želeli jednu državu? Stradanje, kontinuitet stradanja srpskog naroda unazad 100 godina je jedan od elemenata zbog koga su Srbi smatrali i da imaju zakonito pravo i da je to jedini način zaštite, gospodine. Srbi su stradali užasno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li postoji i neki drugi razlog, osim da su Srbi bili žrtve kroz istoriju? Da li postoji još neki drugi razlog koji opravdava tu njihovu ideju, da bez obzira koje to štete nanelo drugima, oni imaju prava da žive u istoj državi?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne vidim nikakvog razloga, ako je to ... Molim vas, 1915. godine sile Antante (Entente) su prihvatile ujedinjenje srpskog naroda kao svoj ratni cilj. Sile Antante su to prihvatile kao svoj ratni cilj i to je bila ideja vodilja i srpskog naroda u onoj herojskoj borbi koju su izdržali. Prema tome, ne vidim zaista koja je to opasnost i koji je narod stradao pod srpskom čizmom? Ni jedan. Ja mogu to da tvrdim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Naravno. Određujući šta se desilo, da li su bili počinjeni zločini, ko je za njih odgovoran, o svemu ovome mogu da odlučuju samo sudije. Vi ste izneli svoje mišljenje. Ja sada želim, vezano za to, da vas pitam sledeće: da li je zaštita Srba od patnje takav prioritet koji bi opravdao ubijanje ljudi, proterivanje ljudi sa teritorija koje su Srbi želeli za sebe? Je li to vaš stav?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja ne znam ... Molim vas, za vreme postojanja Republike Srpske Krajine, u Kninu je ostao da živi niz, vrlo mnogo Hrvata, mada je Knin oduvek bio većinski srpski grad. Ostalo je jako mnogo Hrvata. Ništa im nije falilo. Do kraja su ostali pod ... Ja ne vidim da su Srbi ... Druga je strana ... Molim vas, jedanput kada rat počne ... Ja sam duboko antiratno ... I učestvovala sam, odnosno, u mnogim organizacija mirovnim, ali ta tragedija kad se dogodi i najteža tragedija i kada je naša kriza prerasla u taj nesretni rat, znate, rat ima svoju logiku, "ubi ili ćeš biti ubijen". To je jedno. Psihologija ljudi se menja. Vi ste kao pravnik i ja, isto, kao pravnik, jako mnogo čitala o, upravo, tim momentima. Bavila sam se posebno kad sam pisala tu knjigu o genocidu. Taj kolektivni duh koji zahvata ugroženi narod ili kad uzmete, kada vam poslednje ... Kad gledate, recimo, ubijanje sopstvene porodice i ostaje vam odmah, ostaje vam jedino ona gorka osveta. To se dešavalo ... Razume se, strašni zločini. Gospodine, ja nikad nisam tvrdila da nije bilo zločina. Obrnuto, gospodine, bilo je zločina ...

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, mi još uvek razmišljamo o tome kako na najbolji način da se predoče dokumenti tokom izvođenja dokaza Odbrane, imajući u vidu ekonomičnost. Ali u današnjem specifičnom slučaju, možemo li da ih razmatramo individualno?

SUDIJA ROBINSON: Izvolite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovo je, profesorka, vaš članak. Molim da se on sada svima u sudnici podeli. Daću vam neko vreme da se podsetite tog članka i da nam potvrdite da ste ga vi pisali i kojom prilikom. Članak se zove "Uzori srpstva i videćete da ovde stoji datum 23. avgust 1996. godine, u Beogradu. Da li se sećate da ste ga vi napisali?"

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nikada nisam napisala članak pod tim nazivom, nikada. A morala bih da ga pročitam da vidim ... Koliko vidim početne rečenice ... To nisu moje ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vraćiću se na ovaj članak sutra, ukoliko bude neophodno.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gde je on objavljen? Volela bih da znam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, svakako. Vraćićemo se na to sutra.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Kao što sam rekla ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas, da bismo uštedeli na vremenu, zato što se približavamo onom trenutku kada obično završavamo sa radom, molim vas ... Da onda sada brzo pogledate kraj petog pasusa na prvoj strani i vi ćete ...

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nisam napisalal članak sa tim naslovom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, ovde dolazimo do pasusa gde se delimično odražavaju vaši stavovi o ovom Sudu i o neka dva druga pojedinca i tu se kaže sledeće: "Ja sam od početka pratila rad te

ustanove. Izbegavam da upotrebim ime Sud, jer je sudstvo za svakog pravника uzvišena institucija. Bila sam šokirana činjenicom da se njegova delatnost od početka do danas odvijala na bazi jedne izrazito antisrpske orijentacije.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, razmišljajući o ovome, svedokinja je rekla da ovo nije njen članak.

TUŽILAC NAJS: Ona nije rekla da to nije njen članak.

SVEDOK AVRAMOV: Ne, ne. Dozvolite sada. Ja nikada nisam napisala članak pod tim nazivom. Ovaj pasus mi liči na pasus iz jednog mog članka, da. Ja sam to rekla. Ja sam imala gospodine ... Odmah da vam kažem. Ja sam prisustvovala ... Ako dozvolite. Ne, ako dozvolite da vam objasnim samo. Jeste, vrlo kritična sam prema ovom Tribunalu, ali ja sam smatrala da je moja dužnost da dođem i da svedočim, da se dođe do istine. Ja sam moj stav ... Ja sam prisustvovala, gospodine, preliminarnoj konferenciji za osnivanje ovog Tribunala, koje su organizovale Ujedinjene nacije i to je održano u Vankuveru (Vancouver) na bazi ekspertske. Bilo je prisutno 87 i ...

SUDIJA ROBINSON: Profesorka, molim vas da odgovorite na pitanje koje vam postavlja predstavnik Tužilaštva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nisam tražio da se pročita ovaj pasus da bi se video kakav je vaš stav prema Sudu, već sam želeo da ustanovimo je li ovo vaš članak ili ne. Mnogo sam zainteresovaniji za sledeći paragraf, a to je sledeće: "Prešlo se preko primarnog, najtežeg zločina koga su počinili Hrvati i Muslimani i iz koga je proizašlo krvoproliće. Osetila sam se pogođena i kao pripadnik srpskog naroda, posebno kada je podignuta optužnica protiv predsednika Karadžića i generala Mladića, dve najsvetlije ličnosti u novijoj srpskoj istoriji. Vi ste nam već izneli vaše veoma povoljno mišljenje o Radovanu Karadžiću. Ovaj članak koji je napisan godinu i mesec

dana posle Srebrenice iznosi vaše gledište i prema generalu Mladiću. Da li i dalje imate takvo gledište?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja o generalu Mladiću, koga sam srela nekoliko puta, imam vrlo visoko mišljenje. O njemu kao vojniku. Znam neke herojske podvige njegove u kojima je spasavao civile i muslimanske i srpske nacionalnosti. Znam o njemu, takođe, i još iz onog doba kada je bio u, i to je bila prekretnica njegova, kada je bio u Republici Srpskoj Krajini, kao komandant. Posle je on premešten u Republiku Srpsku. Znam i to da je na Vojnoj akademiji bio krevet do kreveta sa jednim Hrvatom, takođe, iz Vojne akademije i saznajući da je taj njegov kolega s kojim je on bio jako, jako dobar tokom studija, prešao u hrvatsku vojsku i počinio teške ratne zločine u Ogulinu, znam da je to za njega bila jedna prekretnica u vezi njegovog odnosa prema "bratstvu i jedinstvu" i znam, isto tako, da ga je to opredelilo da pređe u srpsku vojsku i da se stavi čak na čelo srpske vojske. To znam o generalu Mladiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postavio sam vam ovo pitanje zato što sam želeo da se vratim na ona prvobitna pitanja koja sam vam postavio na početku ovog kratkog pasusa. Da li vi smatrate da su sva ubistva koja su počinjena u interesu Srba opravdana i to iz onih razloga koje ste vi naveli, a to je da su se Srbi plašili da će ponovo postati žrtve?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Strah kod Srba je bio ogroman da će se ponoviti genocid iz 1941. godine. Taj strah je izazvao, sasvim sigurno, niz zločina ili osvetničkih akata, ako hoćete. Ja osuđujem svaki zločin i ne postoji opravdanje ni za jedan zločin učinjen u bilo čije ime. Međutim, ponavljam vam da se i zločini, ja sam proučavala na paralelnoj osnovi od sukoba na tlu Azije (Asia), Amerike pa od ratova ... I tako dalje, da se svaki rat i svaki zločin mora metnuti u dati istorijski kontekst i tek onda shvatiti šta se zapravo desilo i dati svoj sud o tome. Ja ponavljam, o vašem Sudu ja sam držala referat na tom preliminarnom skupu. Nijedan od eksperata nije bio za to da se osnuje taj Sud. Ja sam isto tako bila protiv. Napisala sam odmah po povratku ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, ne treba nam ovaj iskaz. Možemo da radimo do 14.00.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Idemo, onda, na sledeći događaj o kom želim nešto da vas pitam. Radi se o sledećem: sećate se da je nakon štrajka rudara na Kosovu došlo do ogromnih demonstracija na ulicama Beograda?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nešto se ne mogu ... Pre svega, nisam sigurna ni da sam bila u to vreme u Beogradu. Možda jesam. Ne mogu da se setim sada tih demonstracija. Ali demonstracija u Beogradu je bilo, da. Ali sad konkretan dan konkretnih demonstracija, ne znam na koje mislite. Bilo ih je jako mnogo, demonstracija. Bilo je i mrtvih u demonstracijama. Naročiti one demonstracije od 9. marta, znate. Bilo je, jeste, ali ne znam na koje konkretno mislite, a ne znam ... Odmah da vam kažem, znate, ja nisam ličnost koja učestvuje u demonstracijama, prema tome, ne mogu o tome da vam govorim. Ni u jednim nisam ... Ne zato što sam ... Nego zato što sam u godinama. Učestvovala sam znate kad, u demonstracijama? Kao student pre Drugog svetskog rata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vreme tih demonstracija, tadašnji predsednik Dizdarević nije uspeo da umiri masu, bez obzira na pozivanje na "bratstvo i jedinstvo". Na kraju je optuženi uspeo da ishodi ono šta je hteo i uvedeno je vanredno stanje. Tada je prvi put uspeo da postigne da JNA radi u skladu sa njegovim interesima na teritoriji Srbije. Toga se sećate, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nisam učestvovala u tome. Prema tome, ne mogu da vam kažem ni da je gospodin Milošević naredio to, niti ... Ne mogu, jednostavno, da svedočim o nečemu što ne znam i gde nisam bila prisutna. Možda jeste, možda nije. Ja ne znam. To će vam on reći, jer ja nisam o tome obavještena. A sad ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dve me stvari ovde zanimaju. Samo dve stvari. Moramo, naime, veoma pažljivo da razmotrimo redosled tih

događaja. Da li vi smatrate da je optuženi u vreme štrajka rudara i u vreme uvođenja posebnih mera kojima je omogućeno da se vojska dovede na Kosovo, imao mogućnost da izvede ljude na ulicu, kako bi oni radili u njegovom interesu i podržali njegove ciljeve? Verujete li?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Gospodin Milošević nije imao razloga da on izvodi jer je u Srbiji toliki revolt bio, to jedno. A drugo, koliko se ja sećam, glavne demonstracije su izvodile opozicione partije, a ne partija na vlasti. Koliko se ja sećam, znate. Ali ponavljam, ja sam vrlo često i putovala i dosta sam vremena provodila po inostranstvu, tako da ne mogu da se setim tačno. Čini mi se da u to vreme čak i nisam bila u Beogradu. Ali kažem, vrlo je uopšteno pitanje ... Vrlo je uopštena vaša konstatacija

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugo pitanje o istim tim demonstracijama i sa prevodom koji ćemo da rešimo preko noći ću da vam postavim sutra. Međutim, recite nam, ako je deo obraćanja optuženog tom skupu bio taj da se kaže da "nijedna cena, ni jedna sila na zemlji ne mogu da zaustave srpski narod", da li možete da nam kažete da li se vi slažete da je on tada gledao na stvari na taj način?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ja to ne mogu da kažem. Ne mogu da potvrdim. Ja nisam to čula.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se nešto takvo reklo, mislim da ćemo sutra da pogledamo tačno o kojim se rečima radilo. A ako to ne uradimo, ja ću da povučem to pitanje, ali reći tako nešto, to je, zapravo, poziv na nacionalizam, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne znam u kom kontekstu je to rečeno. Ne znam kad je to rečeno. A što se tiče štrajka rudara, je li mislite na štrajk u Kolubari ili mislite na štrajk na Kosovu? Ne znam na koji štrajk rudara mislite?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Štrajk na Kosovu.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Štrajk na Kosovu. To je bila jedna

inscenacija. To je bila jedna pozorišna predstava u kojoj je trebalo predočiti tešku situaciju u kojoj žive rudari i tako dalje, predstavnicima, ne sećam se tačno da li Evropske unije ili ko je došao. Ne mogu da se setim sada, ali znam definitivno, znate, da je to bilo inscenirano i da bi se prikazale žrtve, albanske. Sigurno je da je i albanskih žrtava bilo, ali znate, bilo je stravičnih, da vas podsetim na zločin koji je počinjen. Recimo da jednog Martinovića nabijaju na flašu, da ubijaju Danila Milinovića u prisustvu njegove majke, znate. Zločina je stravičnih bilo. Ja svaki osuđujem, bio srpski ili albanski ili bilo čiji zločin. Ali njih je bilo, gospodine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moram da počnem jednu novu temu koju možda danas nećemo moći da završimo, pa ćemo da nastavimo sutra. Imam ovde list pod nazivom "Epoha". On je izlazio par godina pre 1991. godine, kasnije je ponovo zaživeo i to je bio list stranke optuženog, SPS, zar ne?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Nisan pratila sve časopise iz prostog razloga što to ne mogu tehnički da ostvarim. Nisam pripadala nikada SPS-u, prema tome nisam bila u toku njihove aktivnosti. Pratila sam, pretplaćena sam bila na mnoštvo listova i žurnala stručnih ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mene samo zanima da li je tačno ono što sam ja rekao o listu "Epoha", da li je bio list SPS-a, "da" ili "ne"? Imaćete original sutra.

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Verovatno da je bio, ali, znate, ja nisam bila ni ... Nemam predstavu. Ne znam, jednostavno. Ponavljam, jer ja, na primer, nisam kupovala "Epohu". Ja je nisam čitala. Isto onako kao što nisam, recimo, "Vreme" ili sam ... Znate, u Beogradu izlazi stotinak nedeljnika.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam, onda, molim vas nešto o "Beogradskoj inicijativi"? Vi znate nešto o tome? Kakav je to bio plan?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: To je bio plan čije sam vam predočila varijante. To je bila "Beogradska inicijativa". One dve, tri varijante koje sam vam predočila. To je bio sastanak sa predstavnicima Krajine, Republike Srpske, naime, još nisu bile proglašene, da se nađe mirno rešenje za srpsko pitanje u Hrvatskoj i u Bosni, jer srpsko pitanje je automatski izašlo. Spontano se postavilo onog trenutka kad su stvorene etnički čiste države, uz blagoslov Evropske zajednice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi imate vaš dokument o te dve varijante. Bojim se da sam zaboravio naš dokazni broj, ipak, recite mi jednu stvar u vezi s time. Ja to nisam dobro razumeo kada ste čitali i nisam dobro pogledao prevod. Recite nam da li te varijante, takođe, neizbežno uključuju i velika premeštanja stanovništva?

SVEDOK AVRAMOV – ODGOVOR: Ne, uopšte. Bez premeštanja. Bez ikakvog premeštanja. To je samo na koji način rešavati probleme tamo gde je većinsko stanovništvo srpsko. Pa zato vam je, u tome i jeste bio predlog i mi smo se najviše zakačili za tu ideju, da se stvori neka vrsta kondominijuma da bi na podjednakoj distanci bili Srbi i prema Hrvatskoj i prema Srbiji, da je to najpodesnija varijanta imajući u vidu, prvo, mešovite brakove. Drugo, nemojte zaboraviti, uz svu decentralizaciju i sve nacionalne ekonomije, ipak su ekonomije bile, na neki način, i povezane. Potresi koje smo predviđali da će se dogoditi i dogodili su se i ekonomski, u celoj, na celoj teritoriji Jugoslavije, su nas upućivali na to.

TUŽILAC NAJS: Mislim da sledeće pitanje uključuje neke dokazne predmete pa mislim da je bolje da nabavimo original ovog lista za sutra.

SUDIJA ROBINSON: U redu, gospodine Najs. U tom slučaju završavamo sa radom za danas. Pre nego što završimo, gospodine Miloševiću, želim da iskoristim ovu priliku da vas podsetim da nalog Pretresnog veća predviđa da dodeljeni advokat stupi s vama u kon-

takt, kako bi od vas primio uputstva. Apelujem na vas da iskoristite tu priliku i da stupite u komunikaciju sa njim. Profesorka, završavamo sa radom za danas. Da, gospodine Miloševiću?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson ja sam vam rekao da je ovo principijelno pitanje, da ja ne prihvatam da mi se ukine pravo na odbranu, niti da mi se to pravo umanji. Ja ništa nemam sa vašim advokatom. On ne predstavlja mene. On predstavlja vas. Ovo što on radi nije moja odbrana. Gospodin Kej bi mogao da sedne ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala, hvala, gospodine Miloševiću. To smo čuli. Profesorka, završićemo sa radom za danas. Molim vas da se vratite sutra ujutro u 9.00.

SVEDOK AVRAMOV: Ja ne znam da li znate da ja treba da putujem sutra posle ... Ne znam tačno u koliko sati. Znam da je poslepodne avion, da li 14.00 ili 15.00. Morali bismo ...

SUDIJA ROBINSON: Mislim da ćemo sa vama da završimo na vreme.

SVEDOK AVRAMOV: Prema tome, prema onome koliko ja imam u vidu kad ide avion, to je tamo negde 14.00 ili 15.00. Mislim da bih morala u jedan sat napustiti Hag, da dođem do aerodroma i sve ono ostalo. Mislim da je tako. Prema tome ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najš će to, svakako, uzeti u obzir.

SVEDOK AVRAMOV: ... Ako počne u pola deset, je l' tako počinje?

SUDIJA ROBINSON: Ne, počinjemo u 9.00.

SVEDOK AVRAMOV: U redu. Počinjemo u 9.00, do 11.30.

TUŽILAC NAJS: Neće sutra biti nikakvih problema za ovog svedoka.

SUDIJA ROBINSON: U redu. Završavamo sa radom.